

Marc Bekoff

Důvěrná zpráva o psech

Proč psi dělají to, co dělají

NAKLADATELSTVÍ
PLOI
Praha, 2019

Všem těm úžasným psům nejrůznějších barev, tvarů, velikostí a osobností, kteří jsou požehnáním mého života a kteří mě neustále vybízejí, abych se o nich snažil dozvědět víc – abych poznával, co se děje v jejich hlavách a srdcích – a abych za pomoci těchto informací pomáhal zajistit co nejlepší život jim, všem ostatním psům i všem dalším živočichům – děkuji a blahopřečím té obrovské směsici skvělých tvorů.

Canine Confidential

Licensed by The University of Chicago Press, Chicago, Illinois, U.S.A.

© 2018 by Marc Bekoff. All rights reserved.

Czech edition published by arrangement with Agentia literara LIVIA STOIA

Copyright © Marc Bekoff, 2018

Translation © Jana Dušková, 2019

Photos © Fotografie R. J. Sangosti (Getty Images), alan schoolar, Carl Safina,

Katie Simmonsová, Lenny Frielingová, 2018

© Nakladatelství PLOT, 2019

ISBN 978-80-7428-361-1

Obsah

Předmluva: Přírodovědec v psím parku / 9

Kapitola 1

Spousta radostí, které přináší pozorování psů a soužití s nimi / 15

Kapitola 2

Svět podle psů / 36

Kapitola 3

Psi se prostě chtějí bavit / 47

Kapitola 4

Dominance a psí společnost / 72

Kapitola 5

Kdo koho venčí? / 89

Kapitola 6

Psi mají duši / 103

Kapitola 7

Emoce a srdce / 123

Kapitola 8

Důvěrná zpráva z psího parku / 141

Kapitola 9

Rukověť pro společníky psů / 153

Poděkování / 177

Příloha: Tak co, chcete se stát etologem? / 179

Poznámky / 195

Bibliografie / 207

Rejstřík / 229

Přírodovědec v psím parku

Jednou odpoledne se procházím po newyorském Central Parku. Zastavím se a zadívám se na pár hrajících si veverek. Vtom jdou kolem dva malí kluci s maminkou. Jeden z kluků se mě zeptá, co to dělám, a já mu řeknu, že pozoruji, jak si hrají veverky. To ho zaujme. Za chvíli se k nám přidá i jeho bratr. Během pěti minut se pod mým vedením promění v etology. Vysvětlím jim, že veverky jsou savci, stejně jako pes, který s nimi žije, a že o svém psovi se toho můžou hodně dovědět, když ho budou pozorovat při hře i při jiných kontaktech s člověčími i psími kamarády. Jsou nadšení, a když odcházejí, tak slyším, jak jeden z nich říká mamince: „Že sem zítra zase přijdeme a budeme pozorovat veverky?“ Žasnu nad tím, jak snadno se v nich probudil zájem a zvědavost, a mám z toho radost. Doufám, že opravdu zase přijdou a budou pozorovat veverky a že taky začnou pozorovat svého psa. Kontakty se zvířaty a přírodou jsou prospěšné nejen pro nás. Čím větší pozornost budeme věnovat psům, kteří s námi žijí, tím lepší bude i jejich život.

Za uplynulých čtyřicet let jsem jako etolog a milovník psů zažil spoustu takovýchto setkání: když jsem pozoroval zvířata, odpovídal na otázky o zvířatech a povzbuzoval ostatní, aby sledovali zvířata co nejpečlivěji. Hlavně jsem strávil mnoho hodin – leckdo by možná řekl, že až příliš mnoho – v různých psích parcích tím, že jsem tam jen postával a posedával a sledoval psy, jak dělají cokoliv, co je napadne. To byla součást mého povolání po desítky let a já jsem za to neskonale vděčný.

Psi, jejichž vědecký název nejčastěji zní *Canis lupus familiaris* (podle mnoha odborníků, které jsem konzultoval), jsou úžasná zvířata, a já jsem už dávno přišel na to, že spousta znalostí se o nich dá získat právě v psích parcích.¹ To jsou doslova zlaté doly plné poznatků o psech i lidech. Návštěvy těchto parků mohou sloužit k boření mýtů i k prolamování ledů. Nekonečně dlouhé hodiny tam probíhají nejrůznější interakce: psi pozorují psy, lidé pozorují psy, psi pozorují lidi a lidé se pozorují navzájem, když pečují o své psy, hrají si s nimi a snaží se je kontrolovat. Pokaždé si s úžasem a radostí uvědomuji, kolik se toho dozvím, když tam jen tak postávám a posedávám a sleduji interakce mezi psy navzájem, mezi psy a lidmi a mezi lidmi navzájem.

V psích parcích vždycky najdu nesmírně zajímavou přehlídku aktérů na obou koncích vodítka i na obou stranách plotu. Neustále tam vznikají diskuse a debaty o tom, co chtějí lidé a co chtějí psi, proč se psi chovají tak, jak se chovají, a čemu vlastně rozumí, jak se o psy starat a jak je cvičit. Lidé kladou otázky a dávají rady, předkládají teorie a posuzují chování ostatních. Chtějí vědět, jak řešit nejrůznější problémy, například plachost nebo agresivitu, a ptají se, proč psi někdy ignorují to, co od nich jejich člověk požaduje. Zajímá je, proč se psi válejí v nechutných věcech a proč na sebe naskakují. Chtějí si rozšířit vzdělání o psech.

V životě už jsem asi slyšel každou otázku, jaká se dá ohledně psů položit. Například jak změřit kvalitu života psa? Jak zjistit, že psa něco bolí? Má člověk říkat „hodný pes“ i „za nic“? Proč se psi vzájemně vyzývají ke hře pohybem, který vypadá jako poklona, proč štěkají, značkují, frkají a línají? Proč si psi zahrabávají kosti a jiné předměty a pak je hned zase vyhrabou? Proč se psi snaží zahrabávat kosti na koberci a chovají se, jako by ty kosti byly neviditelné? Může psa bolet hlava? Uvědomují si psi sami sebe? Truchlí psi? Trpí psi posttraumatickou stresovou poruchou (PTSD) a jinými duševními poruchami? Mají někteří psi komplex „malého psa“? Proč psi žerou trávu? Proč se psi točí dokolečka, než si lehnou nebo začnou kakat? Jak psi dokáží vyčlenit lidské nemoci? Jak funguje psí nos? Jak chytří jsou psi? Využívají nás psi jenom jako zdroj krmení? Rozumí psí lidské řeči? Mají psi rádi hudbu?² Mají psi rádi televizi?³

Během let jsem zjistil, že se ze mě stal jakýsi „důvěrník“ psího parku. Lidé za mnou chodí a začínou třeba: „Nikomu to neříkejte, ale...“ A pak se mi svěří, vyprávějí mi důvěrné příběhy o svých psech, o jiných psech nebo o jiných lidech v psím parku. Já se snažím jen naslouchat, protože se nechci zaplést do klepů. A ve chvíli, kdy si myslím, že už jsem slyšel úplně všechno, tak mi někdo řekne něco, co jsem ještě nikdy v životě neslyšel. Psí park je pořád plný překvapení.

Někdy mám dokonce pocit, že se mi svěřují i psi. Když jsem na návštěvě psího parku, snažím se ze všech sil dívat na všechno psíma očima, protože ty parky se přece jmenují psí parky a ne člověčí parky. Někdy se ke mně psi přitocí, jako by chtěli říct: „Řekl bys prosím mému člověku, že se prostě musím válet ve smradlavých věcech nebo to tady všechno občůrat nebo že na drsných hrách není nic špatného? Řekni mu, že se o sebe umím postarat sám.“

Spousta lidí se upřímně zajímá o všechny stránky psího chování a z mých návštěv psího parku se často stávají jakési doškolovací kurzy o psech: doporučuji lidem články a knihy a prokládám naše rozhovory obecnými principy zvířecího chování, evoluční biologie a ochrany přírody. Jeden chlapík mi v žertu (aspoň myslím) řekl, že se toho o biologii a chování dozvěděl víc při svých návštěvách psího parku než ve škole. Už několikrát se stalo, že se vytvořila skupinka pěti nebo deseti lidí a celé hodiny diskutovala o psech, kojotech a vlčích a probírala je ze všech možných hledisek.

Na základě těchto setkání jsem si uvědomil, že je zapotřebí jednoduchá a jasná kniha o psech: kniha, která by vysvětlovala jejich chování, jejich kognitivní, emocionální a morální život, jejich interakce s jinými psy a s lidmi i to, jak co nejlépe pečovat o psy doma i v celé naší společnosti. A právě s tímto záměrem jsem napsal tuto knihu. Snažím se v ní odpovědět na výše uvedené otázky, ale v některých případech uvidíte, že na ně vlastně neznáme odpověď. Každopádně doufám, že vám tato kniha pomůže, abyste utvářeli a udržovali trvalé, pozitivní a citlivé vztahy mezi psy a psy i mezi psy a lidmi. Pokojné soužití je požehnáním pro všechny a my potřebujeme mít jistotu, že děláme všechno, co je v našich silách, pro to, aby naši psi mohli žít v míru a bezpečí.

Psy a jejich divoké příbuzné zkoumám přes čtyři desetky let, ale tuhle knihu svým způsobem píšu už přibližně od svých tří let. Když jsem byl malý, říkali mi vždycky rodiče, že mám lepší vztahy se zvířaty než s lidmi. Pořád jsem se jich vyptával, co si zvířata myslí a co cítí. Povídal jsem si se zlatou rybičkou, která žila v malém jezírku, a říkal jsem si, co se jí asi odehrává v hlavičce. Co si asi myslí, když tak plave v nekonečných kruzích ve své vodní kleci? Rodiče mi říkali, že „u zvířat vidím duši“, protože jsem o ně pořád pečoval a záleželo mi na nich a ani na chvíli mě nenapadlo, že by nedokázala aktivně myslet. Prostě jsem věděl, že myslí, a cítil jsem jejich pocity.⁴

Od té doby jsem zkoumal psy za nejrůznějších okolností a v nejrůznějších prostředích, včetně psích parků, a hodně jsem se o chování těchto úžasných živočichů dozvěděl. Zkoumal jsem psy, které dobře znám, protože se mnou

sdílejí domov, i psy, které jsem vůbec neznal, včetně zdivočelých psů, skoro v každém prostředí. Zkoumal jsem i kojoty a vlky a jiné příslušníky rodu *Canis* a dokážu bez problémů probírat podobnosti a rozdíly mezi různými druhy. Ale dovolte mi, abych hned na začátku upozornil, že psi nejsou vlci a nejsou ani kojoti nebo dingové. Psi jsou psi a my je musíme chápat takové, jací jsou, a ne se je snažit hodnotit podle toho, jaké bychom je chtěli mít.

Samozřejmě že psi v psích parcích se nemohou chovat úplně podle svého, ani když nejsou na vodítku. Lidé, kteří je tam přivedli, je pořád pozorují a komentují; směřují je, korigují je a snaží se je kontrolovat. V psím parku se toho spoustu dozvíte o vztazích mezi psem a člověkem, ale i o živočišných druzích zvaných člověk a pes. Když se dívám, jak někteří lidé venčí psy – vláčejí je sem a zase tam a nutí je, aby po celém dnu, kdy byli zavřeni doma, hlavně co nejrychleji vykonali potřebu a už už šli zase zpátky domů –, tak mám pocit, že ti lidé nemají ani ponětí, koho si to vlastně přivedli do života. Nebo v některých případech vůbec netuší, co takový pes chce a co aspoň minimálně potřebuje, aby měl kvalitní život.

Proto, stejně jako v tom příběhu o těch klucích a veverkách, vždycky doporučuji lidem, aby svá zvířata pozorovali, aby se o ně zajímali a učili se a aby se chovali jako etologové. Jak se ještě zmíním, je nesprávné mluvit o „psovi“ jako takovém, jako by všichni psi byli stejní. Oni totiž nejsou stejní. Psi jsou stejné individuality jako lidé, a pokud se chcete dozvědět, jak pečovat o svého psa, znamená to, že mu musíte věnovat pozornost, zjišťovat, co má a nemá rád, a tak dále. Takže dalším záměrem této knihy je, aby povzbudila čtenáře, aby se stali etology nebo „amatérskými vědci“. Také jsem do ní zařadil spoustu příběhů od obyčejných lidí, ve kterých popisují své psy „v akci“. Jinými slovy, tahle kniha kombinuje příběhy s vědou. Já mám rád obojí a obojí se navíc může navzájem formovat. Každodenní otázky a pozorování mohou být často inspirací k důkladnému a důležitému vědeckému výzkumu, protože my přece potřebujeme odpovědi na problémy, které mají dopad na náš život. Amatérská neboli občanská věda někdy může přispět k obohacení našich znalostí o tomto druhu, ale v každém případě obohatí soužití konkrétního člověka s jeho vlastním zvířecím kamarádem.

I když toho víme o psech spoustu, zjistí například čtenáři, že to, co často považujeme za nezpochybnitelnou pravdu o psím chování, se ani zdaleka neopírá o empirický výzkum. Psi se pokaždé netočí v kruhu, než si lehnou, nežerou pokaždé trávu, aby se mohli poblínkat, čůrání neznámá pokaždé značkování,

To jsem já, jak pozoruji Zeka. Pozorováním Zeka a jeho kamarádů trávím nespočetné hodiny, když dovádějí a když jen tak nečinně tráví čas u mého domu v horách u Boulderu v Coloradu. (Laskavě poskytl: R. J. Sangosti/Denver Post/Getty Images)

naskakování není vždycky snahou o výrobu miminek (dělají to i feny), při přetahování nejde vždycky o agresivitu nebo dominanci, i když dominance existuje, a je úplně v pořádku objímat psa, když se mu to líbí, psi neprospí celý den (jen dvanáct až čtrnáct hodin denně), a i když víme, že psi cítí radost a žal, tak ve skutečnosti nevíme, jestli cítí emoce jako stud nebo provinilost.⁵ Dalším mýtem je i to, že když psy cvičíme nebo učíme za pomoci pamlsků, tak to znamená, že nás budou využívat jen jako zdroj potravy a nebudou nás mít doopravdy rádi.⁶

Připadá mi neuvěřitelně vzrušující, kolik se toho o těchto báječných tvorech ještě musíme dozvědět. Mnohé z otázek, kterými se zabývám, evokují širší principy evoluce psího chování, ale současně také upozorňují, jak může být chování psů variabilní. Ještě pořád se snažíme přijít na to, proč psi strkají nos tam, kam ho strkají, a proč si hrají, štěkají, vyjí, očůrávají a žerou hovna. Nemluvě o vznešenějších otázkách, například jestli psi mají teorii mysli, jestli pociťují žárlivost a jestli vědí, kdo jsou a mají schopnost uvědomit si sami sebe.

O psy se zajímají lidé s nejrůznějším vzděláním, a proto jsem tuhle knihu napsal tak, aby byla přístupná co nejširší veřejnosti. V podstatě jsem ji napsal

pro všechny lidi, které potkávám v psích parcích a na cestách: pro akademiky, jiné odborníky, oddané milovníky psů i běžné lidi, kteří se starají o svého rodinného společníka. Jejich společným jmenovatelem je to, že se ze všech sil snaží zajistit svému psovi co nejlepší život, a mnozí z nich touží dozvědět se o chování psů něco víc. Dále doufám, že tato kniha bude zrcadlem rozhovorů, které vedeme: bývají osobní a často vedené v lehkém tónu, ale přitom jsou tak podrobné, kritické a založené na důkazech, jak si jen lze představit. Důležité je upozornit na oblasti, kde nemáme dostatek údajů, kterými bychom podepřeli určitá tvrzení, a kde potřebujeme další výzkum. To, co už o chování psů víme, bychom měli využívat k tomu, abychom jim zajistili lepší péči, jejíž součástí je i výcvik psů neboli to, čemu já raději říkám „vyučování“ psů. K tomu, abychom psy přiměli dělat to, co od nich požadujeme v našem člověkem ovládaném světě, není třeba používat kruté ani násilné metody.

A konečně musím říct, že si uvědomuji, jak neuvěřitelné mám štěstí, že mohu být „přírodovědcem v psím parku“, a doufám, že se mi podaří k tomu inspirovat i druhé. Trávím spoustu času čtením a psaním o psech a spoustu času trávím v jejich společnosti. Vždycky sice budou existovat tajemství kolem toho, co se odehrává v hlavách a srdcích jiných živočichů včetně psů, ale už teď toho víme spoustu o tom, co si myslí a co cítí, a péče o ně je často věcí zdravého rozumu.

Tak, jestli jste připravení, pojďme poznávat psy.

KAPITOLA 1

Spousta radostí, které přináší pozorování psů a soužití s nimi

Bernie a Beatrice jsou v místním psím parku v Boulderu známí jako „prdelkáři“, a je celkem jasné proč. Při setkání s neznámými i známými psy i lidmi jim okamžitě míří k zadku. Gus a Greta, „rozkrokáři“, si vyberou kohokoliv, ať je to pes nebo člověk, přiběhnou k němu a s nestydatým frkáním mu strčí nos do rozkroku, aby si ho pořádně očichali. Přiznávám, že se mi už nejednou stalo, že mě zvědavý nos zasáhl s takovou silou, že jsem myslel, že se mi změní hlas.

Sassy, „požíračka bobků“, má, jak říká její člověk, nepřekonatelnou zálibu v hovnech, a „jazykářka“ Tammy a „olizovač“ Louie k člověku přiletí s vyplazeným jazykem a nechají mu na památku pěknou stopu od slin.

Harry a Helen jsou naskakovači, kteří skáčou na jiné psy ze všech možných směrů a pozic, někdy i dost akrobatických, a hned zase odskočí, jako by se nic nedělo. Častokrát už si pro své šílené naskakování a pomýlené šťouchání vybrali moji nohu. Helenina panička často omluvně křičí: „Panebože, my se ji to snažíme odnaučit!“ Helen je příkladem toho, čemu s oblibou říkám „pes s ADD“ neboli pes s deficitem pozornosti.

Před pár lety jsem se seznámil s „ptákomilem“ Peterem. Asi vám nemusím říkat, co bylo oblíbeným předmětem jeho útoků, a to dokonce s požehnáním jeho člověka. Když jsem Peterovu člověku řekl, že bych radši, kdyby mého ptáka nechal na pokoji, tak ten chlapík

odpověděl: „On to dělá i nám, tak co sakra...“ Samozřejmě že všechno tohle štouchání do rozkroku, nespoutané naskakování a útoky na ptáky vyvolává plno otázek a užitečných rozhovorů o tom, proč psi tohle všechno dělají a jak by to měli nebo neměli řešit jejich lidé.

Když jsem v psím parku, dávám psům, se kterými se tam setkám (i psům, se kterými žiji), přezdívky a často se přitom řídím různými částmi těla. Psi chování se totiž velmi často točí kolem určitých částí těla: zadků a nosů, tlam, jazyků, nohou a rozkroků. Když pes potká jiného psa nebo chce pozdravit člověka, tak používá nejrůznější přístupy: kontakt oka s okem, nosu s nosem, nosu se zadkem nebo nosu s rozkrokem. Všichni víme, že psi nosy bloumají všude kolem a s obrovskou radostí a zaujetím čenichají a frkají. Když jde takový pes po psím parku za hlasem svého nosu, dozvídá se skvělé příběhy a informace.

Toto nadšení psů pro to, co lidé považují za nevhodné nebo nechutné, ale naštěstí nedokáže utlumit naši lásku k těmto živočichům. Například „nadmutý“ Freddy a „análník“ Abe jsou přesvědčení, že na světě není nic příjemnějšího než sdílet plyny a palčivé pachy – Freddy prdí a Abe vypouští ze svých análních žláz páchnoucí kapky na cokoli včetně lidských nohou. Když se lidé smějí, považují to psi za výzvu, aby ve své oblíbené činnosti pokračovali s ještě větší vervou, takže pak ostošest strkají nosy lidem do zadku, cpou lidem jazyky do úst, jako by je chtěli přimět ke zvracení, ze všech sil vypouštějí plyny a dýchají lidem přímo do tváře.¹ Vzpomínám si na jednoho chlapíka, který mě v psím parku zatáhl stranou a šeptem mi vysvětloval, jak je to s Luciferem, psem, který byl proslulý svým smrdutým dechem. Luciferova panička, prohlásil ten chlapík, „to prostě nevnímá. Její pes má totiž ten samej problém jako ona, protože její dech, to je ten samej smrad. Až jí to dojde, tak si my všichni tady oddychnem.“

Co se týče smrdutého dechu u psů, vylíčila mi moje kamarádka Kimberly Nufferová tenhle příběh o tom, co sama nazvala „syndrom smrdutého jazyka“ neboli SSJ:

Zelda (Zipper, ZDog) přišla do našeho života z útulku v Auroře. Když jsem ji v tom útulku uviděla poprvé, hned mi v návštěvní místnosti skočila do klína, a když se musela vrátit do klece, tak nešťastně kňučela. Když jsme si ji dovezli domů, tak jsme ji nesměli asi týden koupat, aby se jí zahojila rána po kastraci, a bylo jasné, že ani v útulku ji nekoupali od té doby, co ji našli, jak se potuluje po

ulicích Aurory. Ten psí bezdomovec, který si hledal žrádlo v kontejnerech, přímo děsivě páchl, ale to nepřehlušilo moji potřebu navázat s ní pevné pouto, takže jsem ji nechala spát v naší posteli a donekonečna jsem ji k sobě tulila. Konečně se jí rána po kastraci zahojila a já jsem ji mohla vykoupat. Následovalo další tulení a moje vazba s novou členkou rodiny se čím dál víc upevňovala.

Ale navzdory levandulovému psímu šamponu a i přesto, že jsem jí ostříhala kudrnatou šedivou pudličí srst, se z ní pořád linul pronikavý zápach. Vycházel jí totiž z tlamy! Byl to smrad jak z mrtvého zvířete; jinak se opravdu nedá popsat. Zkontrolovala jsem jí zuby a našla jsem dvě řady krásně bílých perliček, žádné žluté tlející plesnivé kolíky. Zkontrolovala jsem jí jazyk a objevila jsem pružný měkký růžový plátek připravený olíznout kohokoliv, kdo byl nablízku. Vzala jsem ji k veterináři na čištění zubů. Nebylo nutné žádné trhání. Všechno bylo v naprostém pořádku. Dech se jí zlepšil ... asi tak na den.

Dnes, po deseti letech: Dech připomínající mrtvé zvíře stále trvá. Usilovně se drží navzdory čištění zubů kartáčkem, týdenním koupelím, vybranému biokrmení a psím mátovým pastilkám na vonný dech. Někdy je trochu lepší, někdy o hodně horší, ale celkově je tady pořád. Tajemství zůstává nevyřešené. Abychom trochu zmírnili hanbu, kterou musí cítit, když se od ní znechuceně odvracíme, když nás pusinkuje, dali jsme aspoň její nemoci vědecký název, syndrom smrdutého jazyka neboli SSJ.

Věrnějšího a láskyplnějšího psa bychom nenašli. Lidé, kteří jsou s ní chvilku pospolu, by si ji nejradši odvedli domů, protože se stulí na klín každému, kdo je nablízku. Fakt je, že nikdo z nás není dokonalý, a právě díky těmto nedokonalostem jsme jedineční a neodolatelní. Často se ty nedokonalosti snažíme napravit, ale někdy je jedinou možností nápravy akceptování, nikoli změna. Za tuhle životní lekci děkujeme tobě, Zeldo, a tvému SSJ.²

Ken Rodriguez, Kimberlyin manžel, mi pak ještě poslal mail, který mu prý nadiktovala Zelda:

Každý rok dostanou SSJ tisíce, ba miliony psů. Za některé se jejich lidé stydí. Některé tahají kvůli léčbě k různým šarlatánům. A někteří, které se nikdo nesnaží léčit, nakonec musí utéct a žít nebezpečný život na vlastní pěst, jen proto, aby se vyhnuli opovržení. Ale tou nejlepší léčbou na SSJ je soucit a my všichni si musíme uvědomit tiché utrpení těch, kteří jako já (tedy Zelda) žijí s touhle nemocí.³

Naše „problémy“ se psy jsou někdy ve skutečnosti právě a jenom *naše* problémy. Nemají jiné řešení než akceptování, jak s takovým soucitem vyjádřili Kimberly a Ken. Přiznám, že i já sám si občas přeju, aby některý pes odvrátil hlavu, když dýchá nebo řihá. Měl jsem pár psů, jejichž dech mě – doslova i obrazně – dokázal uzemnit, a ostatním psům přitom vůbec nevadil. Ze svého psího hlediska se nemohli dočkat, až si budou moci očichat tlamu jiného psa a doslova ochutnat její pach a někdy i sliny, které se z ní přitom vyřinou. Sice přesně nevíme, proč to psi dělají, ale jisté je, že sbírají informace, a když se přiblíží tak těsně k jinému jedinci, tak to pro ně může být i společenská událost, která přispívá k navazování vztahů. Páchnoucí místa a intimní části těla hrají v psím světě obrovskou roli, i když to nám lidem může být nepříjemné.

Lidé se mě pořád vyptávají, proč psi do takových míst strkají nos, jako by nám snad mohlo vysvětlení napovědět, jak jim to zatrhnout. Psi strkají nos na místa, na kterých podle lidí není nic zajímavého. My nezdravíme přátele nebo cizí lidi tím, že bychom jim na potkání olizovali obličej nebo jim očichávali genitálie. To, co je mezi psy naprosto normální a přiměřené, nemusí být ani okrajově přijatelné mezi psy a lidmi, ale psy naše společenské normy nijak zvlášť nezajímají. Jedna paní, která byla poměrně otevřená vůči investigativním způsobům psích nosů, mi řekla: „Když to máš, tak to používej,“ a to je přesně to, co psi dělají.

Takže pokud se chceme poučit o psech a chceme s nimi žít a milovat je, tak se musíme smířit s anatomickým přístupem k životu zaměřeným na určité části těla. To je jediný způsob, jak proniknout do myšlení, smyslových orgánů a srdcí psů. Ne všechno, co se týká kognitivního, emocionálního a morálního života psů má anatomický základ, ale jen málokdy se děje něco, co by s tělem nesouviselo aspoň trochu.

Já se v mnoha směrech považuji nejen za psího důvěrníka, ale i za boříče mýtů. Mám neodbytný pocit, že jak novopečným, tak i dlouholetým člověčím společníkům psů by leckdy prospělo to, čemu moje kamarádka a cvičitelka psů Kimberly Becková říká „myšlení začátečníka“. Kimberly založila organizaci s názvem Canine Effect, která klade důraz na úvahy nad vztahem mezi psy a lidmi.⁴ Mít myšlení začátečníka znamená nevytvářet si předem žádné domněnky a dopřát si dostatek času na seznámení s *tímhle konkrétním psem, tady a teď*. Je nezbytné si uvědomit, že mýty jsou na škodu psům i vzájemným vztahům mezi psy a lidmi. Když se zblízka a pozorně podíváme na to, co víme o psech a o vztazích mezi psy a lidmi, prospěje to všem zúčastněným.

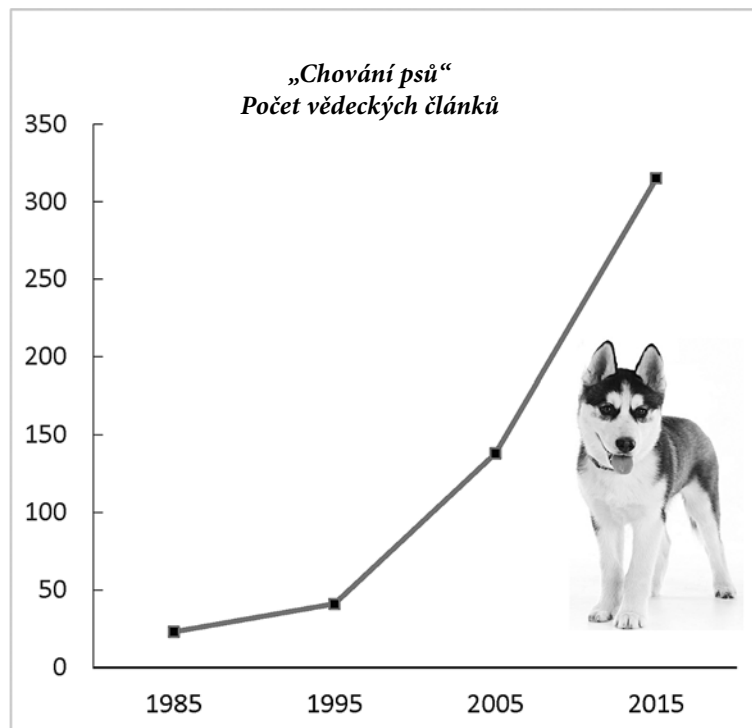
Pokud se rozhodnete pro život se psem, mělo by to být potěšení. Samozřejmě že psi mohou představovat určitou výzvu, jelikož stejně jako mnozí jiní živočichové prožívají bohaté a hluboké emoce a jsou vtipní, moudří a temperamentní. Ale hlavní věc je, že život se psem by měl přinášet radost, i když občas provázenou i rámušem, různými pachy a frustrací. Výzvy nám připomínají, že psi jsou individuality. A soudě podle množství knih a vědeckých i populárních pojednání, která se snaží definovat, kdo vlastně psi jsou, a vysvětlit, proč dělají to, co dělají, mají lidé na celém světě velký zájem a snahu tyto úžasné tvory pochopit.

Zásadní otázka: Kdo jsou psi?

Domestikovaní psi jsou úžasní savci. Stvořili jsme si je k vlastnímu obrazu, upřednostňovali jsme vlastnosti, které se nám líbily nebo které jsme považovali za užitečné, i když to občas mělo negativní vliv na zdraví a dlouhověkost psů. Možná teď řeknu něco, co je naprosto zřejmé, ale psi se obrovsky liší velikostí, tvarem, hmotností, barvou, srstí, chováním a osobností.⁵ Jelikož jsou tak různí a jelikož se v našem životě vyskytují tak běžně, jsou skvělým předmětem pro evoluční, biologické a etologické výzkumy, zaměřené obzvlášť na sociální chování související s hrou, dominancí, různými druhy komunikace a sociální organizace.

Je zajímavé, že „seriózní vědci“ si dlouhá léta mysleli, že psi vůbec nestojí za nějaký výzkum, protože byli považováni za „artefakty“, produkty lidského genetického inženýrství. Psi nejsou tvorové, kteří se vyvinuli přirozeně, nýbrž živočichové, kteří byli vytvořeni námi lidmi na základě toho, co jsme chtěli nebo co jsme si představovali. Veterináři a genetici psy zkoumali, ale seriózní vědci, kteří se zajímají o chování, nikoli. V poslední době se situace změnila a na psy se zaměřují četné renomované univerzity v celé řadě neuvěřitelně zajímavých studií. Graf na následující straně zobrazuje trvalý nárůst počtu studií psího chování za posledních třicet let, přičemž obzvlášť prudký růst je vidět kolem roku 1995.

Mezi pravidelnými návštěvníky psího parku často zjišťuji, že jim není úplně jasný rozdíl mezi domestikací a socializací. Psi se vyvinuli z vlků a stal se z nich nový domestikovaný druh, což znamená, že každý pes se už rodí jako pes. Lidé, kteří sdílejí domov s vlkem, který se vůči nim chová přátelsky, občas řeknou: „Já mám domestikovaného vlka.“ Ale toho ve skutečnosti nemají; kdyby tento „přátelský vlk“ přivedl na svět mládě, tak by to byl zase vlk, divoké

Graf znázorňující trvalý nárůst studií zaměřených na chování psů za posledních třicet let. Zdroj: Hal Herzog, „25 Things You Probably Didn't Know about Dogs“; Použito se svolením. Fotografie psa laskavě poskytl flickr user alan schoolar, Creative Commons license CC BY 2.0.

zvíře. Jejich přátelský vlk je ve skutečnosti jen *socializovaný* jedinec. Jednoduše řečeno, „domestikovaný vlk“ je pes.⁶

Jak naznačuje název této kapitoly, snaží se tato kniha odpovědět na otázku, *kdo* jsou psi, nikoli *co* jsou psi. Psi neustále maří snahy charakterizovat je jako předvídatelné stroje, u kterých funguje jednoduchý vztah podnět–reakce. Známý nositel Nobelovy ceny, ruský fyziolog Ivan Pavlov svým výzkumem psů rozhodně významně přispěl k teorii učení, ale neprokázal, že by psi byli automaty. Z teorie evoluce, detailních vědeckých údajů i úvah zdravého rozumu jednoznačně vyplývá, že psi nejsou *ani* pouhé nemyslicí stroje, ani „svazky instinktů“, které jednají převážně na základě předem naprogramovaných vzorců chování. Právě naopak, psi jsou chytří, myslící (moudří) a cítící (senzitivní) tvorové, kteří vyhodnocují různé situace a prožívají nejrůznější emoce podobně jako my.⁷ Psi se rozhodují, co udělají, a nedělají věci „bezdůvodně“.⁸

Vždyť mnoho současných úspěšných metod výcviku (nebo učení) je založeno na bohaté a hluboké mysli a srdci psů. Jsou to savci stejně jako my, a když tuto skutečnost uznáme, můžeme se toho o nich spoustu dozvědět.

Vědecký výzkum svědčí o tom, že četní živočichové včetně psů, ryb a hmyzu, jsou inteligentní a emocionální tvorové.⁹ V celé této knize, především v kapitolách 6 a 7 se budeme zabývat hlavami a srdci psů a tajemstvími a záhadami, které obsahují; rozhodně ovšem není pochyb o tom, že psi myslí a cítí. To je spolehlivě doloženo vědeckým výzkumem a my musíme tento poznatek brát v úvahu při své péči o psy. Samozřejmě to neznamená, že bychom měli přikrášlovat duševní život psů nebo jiných živočichů, aby vypadali chytřejší, než jsou.¹⁰ Ale rozhodně neuškodí, když tyto poznatky ovlivní náš zájem a péči o psy a jiná zvířata ve snaze zajistit jim co nejlepší život.

Někteří lidé – naštěstí už jich není mnoho – dosud tvrdí, že vlastně nevíme, co psi chtějí a potřebují, ale já vždycky říkám: „Ale ano, víme.“ Chtějí a potřebují to, co chceme a potřebujeme my, tedy žít v míru a v bezpečí a v harmonii s ostatními.

Proto zvažuji každý aspekt toho, co víme o psech na základě dosavadního výzkumu, a všímám si, kde ještě potřebujeme další informace, což je vlastně všude. Aby ovšem byla tahle kniha čtivější, cituji tento výzkum většinou v poznámkách; pokud se chcete dozvědět víc, tak si je nalistujte. Je nezbytné snažit se psy pochopit a ocenit za pomoci dostupných důkazů a ty zde uvádím v podobě citací vědeckých studií, pojednání a knih.

Předložím vám ovšem i četné příběhy, vyprávěné jak vědci, tak i lidmi, se kterými se setkávám v běžném životě.¹¹ Autor vědeckých prací Fred Pearce napsal: „Pokud mají vědci změnit svět, musí se naučit vyprávět příběhy.“¹² S tím naprosto souhlasím. Pro nevědce bude mnohem snadnější pochopit, co vědci dělají, když jim to bude prezentováno přístupnějším způsobem. Velmi účinné jsou příběhy, které „udeří na tu správnou strunu“.

Důležité je, že dobré příběhy mohou odhalit, co všechno ještě nevíme, a přimět nás, abychom zpochybnili obecně přijímané názory, mylné předpoklady a dogmata. Možná vás překvapí, že i když toho víme o chování psů, o tom, co si myslí, co cítí a co chtějí a potřebují, poměrně hodně, tak ještě pořád zbývá spousta věcí, ke kterým nám chybí jakékoli záchytné body. V databázi je dosud hodně mezer, i když mnoho populárních knih o psech tvrdí opak.

Musíme se naučit posuzovat a chápat tyhle úžasné bytosti jejich vlastním způsobem a používat to, co o nich víme, v jejich prospěch. To, co platí u Fida,

nemusí platit u Annie, a to, co platí u Annie, nemusí platit u Pluta. U té spousty psů, se kterými jsem sdílel domov, mohu uvést jen pár společných vlastností, kromě toho, že měli jeden ocas, dvě uši, dvě oči, jeden nos, jednu tlamu a neukojitelnou chuť k jídlu. Jak s oblibou říkám, střeďte se před „mytickým psem“.

Můj pes a váš pes, nikoli „pes“ jako takový

Tohle je velmi důležité sdělení, které opakuji pořád dokola: mluvit o „psovi“ jako takovém může být nesmírně zavádějící, protože mezi psy existuje neuvěřitelná variabilita, a to dokonce i mezi sourozenci z vrhu a příslušníky téhož plemene. Také se snažím nerozlišovat „hodné psy“ a „zlobivé psy“, protože nálepky, které dáváme psům (nebo vlastně i lidem) z velké části závisejí na kontextu. To, jestli je někdo hodný nebo zlobivý/zlý, většinou závisí na úsudku člověka, a kritéria každého člověka jsou jiná. Už jsem byl často svědkem toho, že psi, kteří dělali to, co psi obvykle dělají, byli označováni jak za „hodné“, tak za „zlobivé“. Tyto úsudky často nedávají smysl ani danému psovi, ani mně.

Jednotliví psi se také liší v tom, jak silné k nám mají pouto. Možná bude leckoho šokovat, když tohle řeknu, ale psi nemusí být nutně našimi nejlepšími přáteli, ani nemusí poskytovat bezpodmínečnou lásku. Jistě, psi nás mohou milovat a hrát si s námi a bavit nás, až slzíme smíchy, ale na druhé straně mají své potřeby a „stavy“, které pro nás mohou znamenat obrovskou výzvu, a proto tak kvete obchod s výcvikem neboli učením psů.

Kromě toho může mít jakýkoli pes i svůj špatný den, stejně jako my, a to se odrazí i na jeho chování. Vzpomínám si na jednoho psa jménem Cheghi, kterého jsem dobře znal a který se najednou začal chovat úplně jinak než obvykle. Normálně přímo sršel energií a teď jen polehával a vypadal skoro nepřítomně. Jeho člověk mi pak řekl, že mu na hlavu spadla žehlička a že si myslí, že ho bolí hlava nebo že má možná dokonce lehký otřes mozku. Po několika dnech doslova přišel k sobě a už zase to byl ten nadšený a energií sršící pes jako dřív. Jednou jeden pes, se kterým jsem sdílel domov, po rychlém běhu vyzunkl spoustu ledové vody a podle mě ho z toho rozbolela hlava. Začal mhouřit oči a trást hlavou ze strany na stranu, jako by se chtěl něčeho zbavit. Taky se začal chovat mrzutě a nervózně. Totéž se stalo i mně, když jsem jednou po dlouhém výletu na kole vyzunkl příliš rychle láhev ledového čaje.

Za dlouhá léta už jsem dostal spoustu mailů a telefonátů od různých lidí, vědců i nevědců, kteří žádali o spolehlivé shrnutí toho, co víme a nevíme o kognitivních schopnostech psů. Sledují například prst, kterým člověk na něco ukazuje? Sledují, kam se člověk dívá? Existují rozdíly mezi plemeny? Jak vycházejí psi ve srovnání s vlkem? A tak dále a tak podobně.

Na tyto otázky se snažím odpovídat na základě dosavadních výzkumů, ale jednoduše není možné odpovědět obecně, protože každá studie má jiné proměnné, včetně toho, kolik psů bylo zkoumáno, jaké měli pohlaví, věk, původ, o tom, jaké pokusy byly přesně prováděny a kde. Emily Brayová a její kolegyně například zjistili, že na kognitivní výkon psa při řešení problémů může mít vliv i temperament, který se projeví zvýšeným vzrušením.¹³ Odhalili rozdíly mezi domácími mazlíčky a asistenčními psy i to, že úroveň vzrušení psa mohou zmanipulovat i experimentátoři. Při testech na řešení problémů, které používali, vykazovali domácí mazlíčci při velkém vzrušení pokles výkonu, zatímco výkon asistenčních psů se při velkém vzrušení zlepšil. Samozřejmě si musíme dát pozor, abychom nadměrně nezjednodušovali to, co skutečně víme o „psovi“ jako takovém. A samozřejmě nechci kritizovat vědce nebo jejich práci. Spíš to uvádím jako fascinující skutečnost, díky níž je zkoumání kognitivních schopností psů, jejich emocí a chování ještě zajímavější a úchvatnější.

Jeden odborník na psy mi v říjnu 2016 napsal: „Kdo jsou ti psi ze všech těch testů?“ Tím narážel na to, že studie často přistupují ke všem psům stejně, a oni přitom vůbec stejní nejsou. Prostě se nedá říct, že všichni psi nebo většina psů nebo mnozí psi dělají tohle nebo že všichni psi nebo většina psů nebo mnozí psi dělají támhleto nebo že psi a vlci jsou si podobní v tomhle ohledu a liší se v tamtom ohledu. A jestli to už spousta lidí, které potkávám v psích parcích, ví, tak je to proto, že jejich psi se chovají, jako by byli jediní svého druhu!

Proto když se mě lidé ptají na „psa“ jako takového, tak často odpovídám, že takový tvor neexistuje. Výzkumy prováděné v různých psích laboratořích i v terénu shodně dosvědčují, že v rámci psího druhu existuje neuvěřitelná variabilita. Jasně to ukazuje magisterská práce, kterou napsala Melissa Howseová o chování psů v psím parku Quidi Vidi v St. John's v kanadském Newfoundlandu, ve které autorka porovnává své údaje s údaji z několika jiných studií psů v psích parcích i s jednou pozdější studií uskutečněnou v témže psím parku.¹⁴

Jedno je jisté: je třeba věnovat větší pozornost jednotlivým psům. V přehledové práci, která shrnovala výzkum o kognitivních schopnostech psů v letech

1911 až 2016, našla Rosalind Ardenová se svými kolegy jen tři studie, které se zaměřovaly na individuální rozdíly.¹⁵ Dále zjistili, že průměrná velikost vzorků jednotlivých studií byla šestnáct psů.

Je pochopitelné, že lidé často hledají rychlou nápravu pro ten či onen problém se psem, ale rychlý lék není vždycky po ruce, protože závisí na konkrétním psovi. V psích parcích slyším požadavek po rychlé nápravě velmi často. Mám dojem, že tu nejrychlejší nápravu může přinést rada, aby si člověk pečlivě všiml psa nebo psů, o které se stará, a snažil se je co nejlépe poznat. Během let jsem se setkal s velkým množstvím psů, včetně jednoho roztomilého a milujícího pitbula. Jeho člověk mi řekl, že si toho pitbula koupil, protože chtěl bojového psa, ale pak zjistil, že je to bábovka. Taký mi řekl, že si ho koupil, aby „nadělal prachy na psích zápasech“, ale když jeho pes odmítal zápasit a oba byli předmětem posměchu, tak pochopil, že jeho pes i ostatní psi jsou individuality, a přísahal, že už s psími zápasy nechce nikdy mít nic společného.

Tenhle příběh neuvádím proto, abych diskutoval o přednostech pitbulů nebo jiných plemen, ale abych upozornil na to, že přehnaný „plemenismus“ – například prohlašování, že všichni příslušníci určitého plemene jsou hodní nebo že všichni příslušníci určitého plemene jsou bojovní – může být velmi zavádějící.¹⁶ Normativní myšlení je možná pohodlné, ale jednání založené na mylných představách může mít devastující následky pro subjekty takových předpokladů. Jak mi jednoho dne řekl v místním psím parku můj kamarád Marty: „Dogmata o psech prostě nefungují.“

Obezřetný přístup k zobecňování tvrzení o chování psů má i svou důležitou praktickou stránku. James Crosby, certifikovaný behavioristický konzultant a bývalý policejní nadporučík, který má také magisterský titul ve forenzním veterinárním lékařství z Floridské univerzity, mi napsal, že když zkoumá úmrtí lidí po pokousání psem, musí vždycky hodnotit každý případ a každého psa individuálně. Na příčiny těchto tragických událostí neexistují rychlé odpovědi.¹⁷

Také nerad mluvím o „kojotovi“ jako takovém nebo o „vlkovi“ jako takovém nebo o „července“ jako takové nebo o „zlaté rybičce“ jako takové. Výzkumy jasně ukazují, že rozdíly v rámci druhů – kterým se vědecky říká vnitrodruhové variace – jsou u nejrůznějších živočichů včetně ryb, hmyzu nebo pavouků dosti výrazné. Po osmi a půl letech zkoumání divokých kojotů v národním parku Grand Teton na sever od města Jackson ve Wyomingu jsme se studenty znovu a znovu zjišťovali, že obecná tvrzení o chování kojotů platí jen omezeně, především v oblasti sociálního chování a sociálních interakcí.

Vivienne Palmerová a její psi Bartleby (čtyřletý kříženec čivavy a jezevčíka z útulku, vlevo) a Blue (šestapůlletá německá doga z útulku).

Dokonce už třítýdenní kojoti, kteří se poprvé vynořili z bezpečí společného doupěte, projevovali odlišný temperament – někteří byli plaší a jiní odvážní. Divoká zvířata ani domácí psi se také nedají zaškatulkovat do obecných tvrzení o tom, kdo jsou a proč dělají to, co dělají.

Hlubšího pochopení a porozumění *jednotlivců*, které nazýváme psy, dosáhneme, když se zaměříme na vzájemné vztahy, které si s nimi vytváříme. Potřebujeme pochopit, kdo jsou oni, a také jak chápou, kdo jsme my. Jak uvidíte, když zkoumáme psy, včetně psů v psích parcích, vytváříme si vztahy s nimi i s jinými lidmi a tyto vztahy pak ovlivňují to, co psi dělají, i naše chápání toho, co dělají. Proniknout do jejich myšlení znamená hodit za hlavu veškerá očekávání a předpoklady. Já se vždycky snažím vmyslet se do tlapek, hlav a srdcí *jednotlivců*, abych mohl zažít jejich nálady, které sahají od překypující radosti po tíživý žal, a vcítit se do nich, jak nejhloběji dokážu. Psi s námi otevřeně sdílejí spoustu svých myšlenek a pocitů a nám postačí, když se budeme dostatečně usilovně snažit je objevit.

Samozřejmě mě také zajímá, co se děje v hlavách a srdcích psů, a o tématech, o kterých tady píšu, přemýšlím vlastně pořád. Jednou ráno, když jsem jel

na kole přes Boulder, tak jsem spatřil, jak po ulici kráčí Vivienne Palmerová a její průvodci, malý pejsek Bartleby a obrovský pes Blue, který se nad svým malým kamarádem tyčil do neuvěřitelné výšky. Usmál jsem se, když jsem si uvědomil, že Bartleby i Blue jsou příslušníky stejného živočišného druhu; obrátil jsem kolo, dojel k Vivienne a zeptal jsem se jí, jestli si je můžu vyfotit. S radostí souhlasila. Tihle psí společníci jasně svědčí o tom, že mluvit o „psu“ jako takovém může být nesmírně zavádějící.

Amatérská věda v psím parku

Co když dát hlas němým tvářím znamená jim nejdřív naslouchat, než začneme předstírat, že víme, co by řekly?

Matt Margini¹⁸

„Se zvířaty si povídá hodně lidí,“ řekl Pú.

„Možná, ale...“

„Ale ne všichni jim naslouchají,“ řekl.

„V tom je ta potíž,“ dodal jsem.

Benjamin Hoff: *Pú a tao*¹⁹

Samozřejmě že když jde člověk do psího parku – nebo kamkoliv jinam, kam chodí psi a lidé, od dvorků přes turistické cesty po cyklistické stezky –, může tam zažít nejrůznější setkání, výměny a kontakty. Psi se seznamují s kýmkoli a s každým, takže nakonec se mnohdy seznámí každý s každým, a z toho důvodu vědci často nazývají psy „sociálními katalyzátory“.²⁰ Usnadňují lidem vzájemné svěřování, což platí obzvlášť právě v psích parcích. Většina lidí chodí do psích parků, aby tam svému psovi umožnila pobavit se a setkat se s jinými psy, ale lidé se přitom setkávají také.

A o čem tam nejčastěji mluví? Samozřejmě o svých psech. Většinou jde o běžné klábosení. Probírá se chování psů, různá plemena, odkud psi přišli do toho či onoho domova, jak řešit problémy a jaké jsou vztahy jednotlivých psů s jejich člověčími přáteli. Když však dáváme dobrý pozor, může nám pozorování v psím parku přinést cenné údaje o našem vlastním psím společníkovi, o vztazích mezi psy a lidmi, o vztazích mezi lidmi a lidmi a dokonce i o schopnostech a sklonech všech těch psů, kteří mají to štěstí, že si tady mohou skotačit s kamarády.

Vždycky lidem doporučuji, aby se chovali jako amatérští vědci a aby si rozšiřovali znalosti, i kdyby jen proto, aby si zlepšili vztahy se svým vlastním zvířecím společníkem. Navíc mohou tato náhodná pozorování inspirovat i vědce a stát se katalyzátorem k systematickému výzkumu, čímž se budu zabývat v 8. kapitole. Psí parky jsou skvělým místem pro výzkumy kognitivní etologie nebo pro zkoumání zvířecího myšlení a pro antrozoologii neboli zkoumání interakcí mezi lidmi a zvířaty. Díky amatérské neboli občanské vědě v psím parku či doma se nakonec leckdo může dát na vědeckou dráhu. Jen si vzpomeňte na světově proslulou primatoložku a ochránkyni přírody Jane Goodallovou, kterou silně ovlivnil její pes Rusty. Rusty probudil v dr. Goodallové zájem o zvířata, když byla mladá.²¹ Dr. Goodallová jednou napsala: „Měla jsem skvělého učitele v oboru zvířecího chování po celé své dětství – tím učitelem byl můj pes Rusty.“²² Elizabeth Abbottová, autorka knihy *Dogs and Underdogs* (česky vyšlo pod názvem *Psí šťastlivci a smolaři*), popisuje, jak Rusty přispěl k utváření vědeckého zájmu Jane Goodallové:

Rusty mladou Jane naučil, že psi si pamatují předměty, které nevidí, a že o nich přemýšlejí, jako například u míčku vyhozeného z okna v patře, který neviděl a pro který si mohl doběhnout, jedině když vymyslel celou sérii strategických pohybů po domě a pak i venku. Rusty měl smysl pro spravedlnost, který ho přiměl uznat jeho vlastní špatné chování, ale nikoli akceptovat Janinu občasnou podrážděnost nebo nespravedlnost. Byl chytrý, uměl spoustu triků a rád se nechal fintit do pyžama. Ale když se někdo začal jeho úboru vysmívat, odplížil se a své svršky táhl za sebou.

To nejdůležitější, co Rusty Jane naučil, bylo, že si nemá všimnout tehdejších vědců, kteří popírali, že zvířata mají individuální charakter, emoce a schopnost myšlení. Ona naopak nazývala své šimpanze jmény – Fifi, Flo, Figan, David Šedovous – a dokumentovala a vykládala jejich chování a činnosti způsobem, který nakonec dokázal změnit přístup vědy k chápání zvířat. Její pohled a její metody, kdysi označované za vědecký hřích zvaný antropomorfizace, byly postupně přijaty mezi základní principy vědeckého výzkumu a nakonec schváleny jako zlatý standard.²³

V roce 1928 napsali psychologové z Kolumbijské univerzity C. J. Warden a L. H. Warner: „Mnohé z toho, co průměrný člověk ‚ví‘ o svém vlastním psovi i o psech obecně, je pro psychologa zvířat téměř neznámou věcí.“²⁴ Tento citát svědčí o tom, kolik se toho můžeme dozvědět o psech právě od amatérských vědců. Až v poslední době si postupně uvědomujeme, kolik poznatků od lidí, kteří

sdílejí život se psy, může podepřít a doplnit přísná data z detailních vědeckých studií. V roce 2015 dospěla mezinárodní skupina vědců k závěru, že „v budoucnu budou amatérští vědci přinášet užitečné soubory dat, které umožní testování hypotéz a zodpovídání otázek a budou fungovat jako doplněk konvenčních laboratorních technik používaných k výzkumu psí psychologie“.²⁵

Před lety mi jedna paní řekla, že její pes se často rozhlédne, zvedne jednu zadní nohu a dělá, jako by čůral, ale ve skutečnosti vůbec nečůrá. Pak, třeba už za pár sekund, vyčůrá množství, jaké by vydalo na celý kbelík. Ta paní si také všimla, že to dělá, jen když jsou nablízku jiní psi. Já už jsem stejné chování viděl u psů i u kojetů, ale nikdy jsem mu nevěnoval zvláštní pozornost. Pak jsem se svými studenty začal tenhle jev zkoumat a nazvali jsme ho „značkování nasucho“ – pes, obvykle samec, při něm zvedne nohu, ale nečůrá. Jak vysvětluji v 5. kapitole, ta paní při svém pozorování psů přesně uhodila hřebíček na hlavičku.

Tenhle zájem o psy, který bývá často velmi zanícený, má mnoho podob. Například jednou jsem si při vyjížďce na kole se světovým závodníkem Rohanem Dennisem všiml, že má vytetovaného psa, křížence pitbula a staforda; prý si to tetování nechal udělat, když viděl, jak toho psa venčí nějaký „podivín“.²⁶ Když jsem se Rohana zeptal, jestli toho psa zná nebo jestli má tyhle křížence rád, řekl, že ne. Ale ten pes ho nějak dojal a on zatoužil nechat si ho vytetovat. Později mi napsal: „V té době jsem vlastně ani nechtěl nic, co by mělo nějaký zvláštní smysl, protože mi bylo teprv osmnáct a v tom věku jsme všichni měli dost naivní představy o životě.“ Mám tenhle příběh rád, kvůli tomu, jak se Rohan rozhodl, že si na toho psa uchová vzpomínku díky tetování, které má natrvalo na pravém bicepsu. Psi nás inspirují a odhalují v nás city a my někdy ani nevíme proč.

I jiní lidé mi ukazovali své vytetované psy a někteří lidé sdílejí i tabulky a grafy znázorňující chování jejich psa v těch nejrůznějších situacích. Milují to, co dělají, a já jsem si jistý, že jejich psům jejich bystré pozorování přináší užitek. Ať už zajdete tak daleko jako Rohan nebo ti začínající etologové nebo ne, rozhodně vám doporučuji, abyste se psy, ať svými nebo cizími, trávili hodně času. Potřebujeme je pozorovat a učit se v nich číst, stejně jako oni pozorují nás a učí se číst v nás. Pro toho, kdo má zájem dovědět se, co znamená pozorovat jako etolog, uvádím v příloze stručné pokyny pro etology-začátečníky.

Stručně řečeno, pokud chceme objevovat to, čemu říkám základní etologie psů, musíme se zaměřit na to, co psi vědí, cítí a dělají, a k tomu musíme získat „psí gramotnost“ a také se pokud možno „stát psem“. Tím nechci říct, že bychom se měli chovat jako psi; nemusíme čenichat tam, kde čenichají oni, nebo dělat

jiné věci, které dělají. Chci tím říct, že když budeme psy pečlivě pozorovat, tak se v nich naučíme číst a poznávat jejich perspektivu. Spojíme to, co o chování psů víme od vědců, s chováním skutečných psů v konkrétních situacích, a přimícháme k tomu svůj vlastní zdravý rozum. Abychom pochopili, co určitý pes cítí a proč dělá to, co dělá, musíme sloučit všechna tahle hlediska a všechna důležitá data a ověřit, jestli to všechno dohromady také pasuje na daného psa. Vždycky je toho spousta, co se ještě můžeme naučit.

Řeknu vám upřímně, že mě znovu a znovu překvapuje, jak málo lidí skutečně pečlivě pozoruje své psy. Také mě často šokuje, když zjistím, jak málo cvičitelů psů – já jim raději říkám učitelé – sleduje psy mimo své pracovní prostředí. To samozřejmě neznamena, že by vykonávali špatně svou práci, ale nemůžu si pomoci, podle mě to omezuje jejich chápání psů, vztahů mezi psy a lidmi i možností, jak řešit problémy. Když žijeme nebo pracujeme se psy, je nezbytné pozorovat je v těch nejrůznějších situacích, od okamžiků, které si užívají, po případy, kdy se vyskytne nějaký problém. Nejen že je to nesmírně zajímavé, ale navíc díky tomu zjistíme, proč se psi chovají tak, jak se chovají.

Nejde o žádné esoterické nebo akademické znalosti. Používáme je k tomu, abychom co nejlépe konali svou práci, tedy abychom se co nejlépe starali o své zvířecí společníky. Jak píše Q. Sonntagová a K. Overalllová: „Lepší pochopení chování zvířat jak ze strany majitelů domácích mazlíčků, tak ze strany odborníků usilujících o účinnější plnění potřeb psů a koček a rozpoznávání jejich problémů by mělo přispět k objektivnímu hodnocení jejich zdraví a zajištění lepší kvality života. Odpovědné chovné praktiky, které zvyšují genetickou diverzitu a provádějí selekci na vlastnosti, které pomohou psům a kočkám najít místo v proměnlivém světě, by měly být založeny na důkazech a usilovat o minimalizaci rizik pro zdraví.“²⁷

Psi mají duši: Rukověť pro společníky psů

Stejně jako mi rodiče říkali, když jsem byl malý, že „u zvířat vidím duši“, tak vždycky doporučuji lidem, aby se snažili „vidět duši“ u psů i u všech zvířecích společníků, kteří s námi sdílejí domov. Jak už jsem řekl, znamená to usilovat o důkladné pochopení jejich kognitivního a emocionálního života – toho, co vědí a cítí – a uvědomit si, že i oni vidí duši v nás a že jim na nás záleží. Jsme pro ně životně důležití a máme nad jejich životem obrovskou moc, ale ruku v ruce

s touto naší mocí kráčí i neuvěřitelná odpovědnost, kterou musíme mít stále na paměti, protože tato moc neznamená licenci, abychom mohli dělat cokoli, co nám vyhovuje. Musíme psy respektovat a milovat pro to, *kdo* jsou, a ne pro to, *co* bychom z nich chtěli mít.

Vidět u zvířat duši, to začíná už u jazyka, který používáme. Já nejraději označuji psy, kočky a jiné živočichy, kteří s námi žijí, termínem „zvířecí společníci“ a „strážci“. Lidé často používají výraz „zvířata“ nebo „živočichové“ pro všechny živé bytosti kromě nás, ale my lidé jsme samozřejmě také zvířata a měli bychom být na svou příslušnost k říši zvířat pyšní.²⁸ Já když používám slovo „zvířata“ nebo „živočichové“, tak jím obvykle myslím i člověka, a pokud ne, tak se snažím používat termín „jiní živočichové než člověk“. Když mluvím o nějakém zvířeti, tak pokud možno používám osobní zájmena jako „on“, „ona“, „kdo“, a ne „ono“ nebo „co“.²⁹ Uznávám, že výrazy jako „zvíře“, „domácí mazlíček“ a „majitel“ občas použiji, pokud jsou vhodnější nebo jasnější. Navíc jsem v této knize neměnil přímé citáty, takže se v nich tyto výrazy také objevují. Ale už dlouho upozorňuji na to, že by média, novináři a vědci měli věnovat větší pozornost tomu, jak může jazyk odrážet nevyslovené předsudky, které zacházejí s jinými živočichy než člověk jako s věcmi, a jsem rád, že se v poslední době objevují snahy o změnu.

Když v této knize hovořím o chování psů, tak se často zaměřuji na „praktickou stránku“ neboli na to, jak využít to, co víme, k tomu, abychom mohli psům zajistit co nejlepší život; přitom beru ohled i na to, kdo jsou psi jako *jednotlivci* a co potřebují a chtějí jako jedinečné bytosti. Pokud se rozhodneme přijmout do svého domova a svého srdce psa, jsme povinni učinit všechno, co můžeme, abychom mu zajistili co nejlepší život; o tom podle mého názoru nelze diskutovat. To, že jsme příliš zaměstnaní nebo že předpokládáme, že náš život je důležitější než jeho, není žádná omluva. Psi nás mohou hodně naučit o životě obecně.

Tato kniha je psána jako osvětový „terénní průvodce psí duši“ a já doufám, že poznatky, které obsahuje, budou dobře zúročeny. V 9. kapitole „Rukověť pro společníky psů“ uvádím konkrétní rady pro péči o psy a soužití s nimi a také se v ní zamýšlím nad výcvikem neboli učením. Někteří lidé mi doporučovali, abych celou knihu nazval „manuál pro majitele psů“, ale to by samozřejmě nebylo výstižné. Z hlediska psa pes není „majetkem“ a „majetnictví“ nebo „vlastnictví“ nevystihuje a nemělo by vystihovat povahu jeho vztahu s člověkem. Člověk může vlastnit gauč nebo sporák, a když se polámou nebo porouchají, tak je nechá opravit nebo se jich zbaví a koupí si nové. Život se psem je celoživotní vztah, ke kterému patří nesčetné průběžné vyjednávání.

Tuto knihu lze v mnoha ohledech považovat i za terénního průvodce svobodou, protože když se dozvíme víc o tom, jaké je to být psem ve světě ovládaném člověkem a že život se psem vyžaduje kompromisy od všech zúčastněných, tak si budou moci psi i jejich lidé užívat větší svobodu. Když si uvědomíme, že v trvalém pozitivním a vzájemně obohacujícím vztahu je třeba dávat i brát, podpoříme tím svobodu psů i lidí.

I když nejsem profesionální cvičitel psů, nýbrž vědec, podporuji používání pozitivních výcvikových metod, jejichž součástí není dominance nebo zastrahování. Samozřejmě neexistuje jeden přístup, který by byl vhodný pro všechny. Stejně jako děti potřebují i někteří psi více vyučování, péče a lásky k tomu, aby se naučili, jak vycházet s jinými psy nebo se svými lidskými společníky, ale co potřebují všichni psi, je laskavost. Když píše o tom, co psi chtějí a potřebují, zaměřuji se hlavně na to, co *cítí*, jako na ukazatel toho, jak bychom s nimi měli jednat. Inteligence jedince nemá vliv na to, jak hodně může trpět, takže nemá smysl se ptát, jestli takzvaně méně inteligentní psi trpí méně než takzvaně inteligentnější psi. Co potom lidé s rozdílnou inteligencí? Nejužitečnější je držet se zásady, že kapacita utrpení je u každého tvora stejná a že psi netrpí o nic víc než potkani nebo myši, ale také o nic méně než lidé.

Myslím, že tato kniha poskytne lidem, kteří se rozhodli sdílet domov se psem nebo jiným zvířetem, to, čemu říkám preventivní humanistické vzdělání. Pečovat o psa (nebo o jakéhokoli jiného živočicha) nestačí. Zásadní je uplatňovat přitom starostlivost a laskavost a snažit se, aby byl život všech jedinců nejlepší, jaký může být. Tato kniha v závěru vyzývá k obhajování a aktivismu ve jménu psů. Rozhodnutí přivést do svého domova a do svého srdce jiného živočicha má často zcela jednoduchý důvod: hledáme společníka, kterého bychom mohli milovat a který, jak doufáme, bude milovat nás. Ale tento vztah a naše povinnosti se brzy mohou zkomplikovat. Moje kolegyně dr. Jessica Pierceová to ve své knize *Run, Spot, Run: The Ethics of Keeping Pets* redukuje na základní otázku: „Jste připraveni dát jinému živočichovi co nejlepší život?“ Vyhovuje například takovému živočichovi prostředí vašeho domova? Vyhovuje mu váš způsob života? Propočítali jsme si celoživotní náklady? Budete schopni přijmout vhodné rozhodnutí na konci jeho života? Čekají vás těžké praktické i etické otázky a leckdo si možná až časem uvědomí, že se možná dostatečně důkladně nezamyslel nad tím, co znamená převzít plnou odpovědnost za život jiného tvora.

Jako příklad toho všeho – a hlavně toho, jak nám může amatérská věda a pozorování očima etologa pomoci formulovat dobré otázky, které pak mohou

ovlivnit naši starostlivou péči a snahu poskytnout psům co nejlepší život – poslouží mail, který moje kolegyně Jessica Pierceová dostala v roce 2016. Podělila se o něj se mnou a já se teď o něj podělím s vámi:

Můj jedenáctiletý vnuk má psa, kterého si adoptoval před několika lety. Žijí v New York City a já v New Jersey. Toho psa často vodím na procházku. Jsou dvě místa, kam ho беру. Jedním z nich je psí výběh a tím druhým je Central Park.

V psím výběhu se pošťuchuje s jinými psy a pobíhá, někdy dost divoce. Očichává ostatní psy a občas se dokonce snaží na ně naskakovat. Naskakování odsuzuje skoro každý majitel psa.

V Central Parku můj pes prostě jde vedle mě a ostatním psům sotva věnuje pohled. Jen zřídkakdy se pokusí se s nimi pošťuchovat.

Nedávno mě napadlo, že je něco v nepořádku se způsobem, jakým vychováváme své psy a kočky, hlavně ty, kteří žijí ve městě.

Moje úvahy začaly takhle: Jak vlastně probíhá rozumové dospívání psa? I když jsou psi domestikovaná zvířata, naučí se od nás lidí opravdu všechno? A i když nežijí ve smečce, neměli by se něco naučit i od jiných psů? Rozumové schopnosti a znalosti lidských tvorů jsou předávány po celé generace a přitom se hromadí. Můj vnuk bude určitě vědět mnohem víc než to, co já vím teď. Ale pes mého vnuka je většinu času izolovaný od ostatních psů, s výjimkou návštěv psího výběhu.

Proto se ptám, jak vlastně může pes rozumově dospět, když nemá jiné psy, od kterých by se mohl učit? Nebude nakonec myslet a chovat se jako jeho stálý společník, tedy člověk? Navíc má na učení jen dobu svého vlastního života a nemůže využít znalostí, které před ním získali jiní psi.

Není to, že je pes připraven o možnost učit se od jiných psů, tou největší tragédií psí existence?³⁰

Velký obraz: Psi ve společnosti a ve světě

Psi jsou úžasní tvorové a já si vážím všech lidí, kteří se ze všech sil snaží učinit jejich život nejlepším, jaký může být ve světě, který na ně klade obrovskou spoustu požadavků. Na konci této kapitoly a na konci této knihy chci poodstoupit a podívat se na situaci psů v našem světě z širší perspektivy, protože kolem tohoto zásadního tématu se točí mnoho diskusí v psích parcích.

Díky psům máme lepší život nejen jako jednotlivci; oni nás navíc inspirují, abychom utvářeli lepší svět. Například v roce 1925 Heinrich Zimmermann, německý spisovatel a vydavatel časopisu *Mensch und Hund* inicioval a zorganizoval první Světový den zvířat, který se dodnes slaví každý rok 4. října.³¹ Fenka jménem Pepper hrála obrovskou roli ve vzniku legislativy o blahu zvířat ve Spojených státech, když v roce 1966 motivovala schválení federálního zákona na ochranu zvířat, Animal Welfare Act. Dalmatinka Pepper byla v roce unesena z jedné pensylvánské farmy a prodána do nemocnice v Bronxu, kde zemřela při experimentálním testování kardiostimulátorů. Těžký úděl Pepper probudil všeobecnou empatii a pomohl lidem uvědomit si, že všechny živočišné druhy cítí a trpí.

Psi nám pomáhají překonávat nejrůznější propasti včetně politických. Jednou z mála věcí, na které se shodnou demokraté a republikáni v americkém Kongresu, je to, že psí společníci mohou doprovázet zákonodárce do Kapitolu, a to už od 19. století. V srpnu 2016 zvolilo městečko Cormorant v Minnesotě Duka, devítiletého pyrenejského horského psa starostou na již třetí volební období.³² Později jsem slyšel od nejrůznějších lidí názor, že volit psy do vládních funkcí je velmi užitečné.

Psi jsou prostě „in“, jak často říkám. V době, kdy piší tuto knihu, sdílí skoro osmdesát milionů amerických domácností, neboli téměř 65 procent všech domácností v USA, prostor a čas s domácím mazlíčkem, přičemž psa má přibližně 44 procent domácností.³³ Celkem se odhaduje, že ve Spojených státech žije v domácnostech asi sedmdesát osm milionů psů. To znamená, že psi také znamenají velký byznys, a množství peněz vydávané na „psí průmysl“ je přímo ohromující. Jen samotní Američané vydávají za své mazlíčky každoročně skoro 70 miliard, včetně 30 miliard za krmivo a přes 16 miliard za veterinární péči.³⁴ Soužití se psem může být pěkně drahé, roční náklady se odhadují přibližně na 1 600 dolarů.³⁵ Ve Spojených státech stoupají výdaje na zdravotní péči o domácí mazlíčky rychleji než výdaje na zdravotní péči o člověka.³⁶ V letech 1996 až 2012 stouply výdaje na nákupy pro domácí mazlíčky, léky a veterinární služby přibližně o 60 procent, zatímco u zdravotní péče o člověka to bylo 50 procent. Lidé po celém světě také podstupují rizika, aby zachránili své zvířecí společníky i jiná zvířata, když je ohrožen jejich život.³⁷

Množství majitelů psů stoupá v mnoha zemích na světě. V roce 2012 žilo v Brazílii třicet pět milionů psů, v Číně dvacet sedm milionů a v Rusku patnáct

milionů. V Indii narostl počet majitelů psů od roku 2007 o více než 50 procent a ve Venezuele a na Filipínách o 30 nebo více procent.³⁸

Lidé nejen často zajišťují psům speciální péči ve srovnání s tím, jak se chovají k jiným zvířatům; je známo, že někteří lidé pečují o své psy víc než o jiné členy rodiny.³⁹ Z jedné studie vyplynulo, že děti lépe vycházejí se svými psy než se sourozenci.⁴⁰ Výzkumy svědčí o tom, že psi tím, že poskytují sociální podporu, když jde do tuhého, a tak snižují u mladistvých stres víc než přítomnost rodičů.⁴¹ Četní lidé se rozhodují, kam se nastěhují, podle toho, jestli je dané místo vhodné pro zvířata, a do plánů nových obytných čtvrtí už jsou často začleňovány prostory, které by vyhovovaly potřebám psích společníků.⁴²

To ale bohužel neznamená, že by si dnešní psi žili jako v bavlnce. Psi jsou možná „in“, ale podobně jako tolik jiných zvířat jsou uvězněni v naší době ovládané člověkem, která je nazývána antropocén, neboli „věk člověka“ či „věk lidskosti“. Vhodnější název pro antropocén by ale možná byl „věk běsnění nelidskosti“, protože znamená to, že je nás příliš mnoho a že jiní živočichové kvůli tomu přicházejí zkrátka. Nebo, v případě psů, přichází zkrátka jejich už i beztak krátké vodítko.

I přes velké množství psů, kteří mají zajištěnou péči v milujících domácnostech, se odhaduje, že asi 75 procent všech psů na světě je odkázáno samo na sebe a často vedou zoufale těžký život ve špíně, trpí vážnými nemocemi a hlubokými fyzickými i duševními bolestmi.⁴³ V myanmarském Yangonu žije asi 120 000 toulavých psů, kteří přenášejí vzteklinu a napadají děti.⁴⁴ Na Tchaj-wanu bylo v roce 2015 uspano kolem 10 900 toulavých psů a v roce 2016 zemřelo asi 8 600 psů v útulcích na nemoci i z jiných příčin.⁴⁵

Kromě toho, že psi trpí v důsledku lidské nevšímavosti, škodí jim člověk často i přímo. Psi se dosud používají ke krvavým zápasům, dřou k smrti na psích dostizích a jsou nuceni vystupovat v různých show a ve filmech.⁴⁶ V dnešní době jsou velmi moderní a oblíbení takzvaní designer dogs neboli designovní psi, například labradoodle a goldendoodle, ale záměrné křížení s cílem vyprodukovat u psa určité vlastnosti může vyvolat i vznik nezdravých rysů.⁴⁷ Ve Skotsku už je poptávka po těchto záměrných křížencích tak vysoká, že tu dochází v obrovské míře ke šlechtění bez licence. Mark Rafferty ze skotské Společnosti pro prevenci krutostí na zvířatech, Society for the Prevention of Cruelty to Animals uvádí, že někteří lidé považují psy za „spotřební komodity“, kterých se lze kdykoliv zbavit.⁴⁸

Lidé ještě pořád šlechtí psy, o nichž už dopředu vědí, že budou mít krátký a pravděpodobně bídný život kvůli inbrídingu a selekci na vlastnosti, které jim ztěžují dýchání nebo chůzi.⁴⁹ Tihle lidé vlastně šlechtí, jak řekl jeden bystrý pozorovatel, „pro krásu na úkor zdraví ... a na úkor empatie“.⁵⁰ Lidé vydávají miliony dolarů na to, aby se zbavili vlastních vrásek, ale přitom záměrně produkují psy s vráscitým obličejem, o nichž vědí, že budou trpět a nedožijí se vysokého věku. Ale to zdaleka není všechno. Na Texas A&M University jsou záměrně šlechtěni psi s různými deformacemi za účelem zkoumání různých podob svalové dystrofie. Mnozí z těchto pokusných psů jsou už v šesti měsících těžce tělesně postižení a polovina z nich se nedožije více než deseti měsíců.⁵¹ Takhle rozhodně nevypadá zacházení s „nejlepším přítelem“. Já s oblibou říkám, že někteří lidé jsou schopni svým psům ukrátit svou láskou život; například průměrná délka života u francouzských buldočků je 2,5 roku u psů a 3,8 let u fen.⁵²

Proto je nezbytné si neustále připomínat, že i když se psi vřdycky nechovají jako naši nejlepší přátelé, tak my se tak rozhodně také nechováme. Psi nemilují bezpodmínečně, ale my také ne. Samozřejmě že je těžké najít psa, který by nebyl aspoň trochu přátelský, ale psi rozlišují mezi lidmi stejně, jako my rozlišujeme mezi psy. Navíc psi, kteří byli někdy v životě týráni, už mnohdy těžko získají nazpátek tu důvěru, která je základem bezpodmínečné lásky k lidem nebo v některých případech k jiným psům.⁵³

Také stojí za to zopakovat, že na osobní úrovni i na úrovni celé společnosti na nás psi závisejí mnohem více, než my závisíme na nich. Elise Gattiová, absolventka University of Utah mi napsala, že „my jsme pro své psy celým životem, zatímco naši psi jsou jen částí našeho života“.⁵⁴ S tím souhlasím a neměli bychom na to nikdy zapomínat. Právě kvůli této jejich závislosti máme povinnost zajistit jim co nejlepší život, jaký můžeme.

A teď se znovu musíme zeptat, jak dobře víme, co se doopravdy odehrává v duších, srdcích a nosech našich psích společníků. Co znamená být psem? Začneme tím, že se podíváme, jak psi používají svých pět smyslů k poznávání světa. Samozřejmě že to je těsně spjato s jejich chováním a s tím, proč v různých situacích dělají to, co dělají. Abychom zjistili, jaké je to být psem, musíme pochopit, jak psi vidí, slyší, jak používají hmat, chuť a především čich. Psi jsou živočichové, pro které je nos nejdůležitější ze všeho.

KAPITOLA 2

Svět podle psů

Každý ví, že psi mají nosy nejrůznějších tvarů a velikostí, což často souvisí s tvarem a velikostí jejich hlavy a obličeje. Jedním z mých oblíbených psů byl Sammy řečený „frňák“, obrovský kříženec, který měl ten největší nos, jaký jsem kdy u psa viděl. Sammy vypadal jako mravenečník a zdálo se, že to ví. Jeho nos se dostal všude, včetně zadků, uší, těl a obličejů jiných psů a rozkroků, uší a úst nic netušících lidí. Lidé v psím parku mu říkali Hoover, protože se choval jako obrovský psí vysavač. Jednou, když jsem se zaujetím pozoroval dva psy při hře, Sammy se ke mně přiblížil zezadu, a než jsem se nadál, už mi jeho nos čněl vpředu mezi nohama. Nikdy předtím jsem si nepřipadal jako špíz a teď mě to rozesmálo a Sammy, který si myslel, že se mi to líbí, ještě víc přitlačil. Měl jsem pocit, že kdyby chtěl, tak mě na svém obrovském nose dokáže zvednout ze země.

Jednoho dne ke mně přišla paní, která si vzala z útulku svou první fenku a dozvěděla se, že zkoumám psy, a zeptala se mě: „Proč všechno očichává, znejistí při pohledu na něco, co mně připadá úplně neškodné, a znervózní, když slyší zvuky, které já ani neslyším?“ Takovéto otázky dostávám velmi často a snažím se vysvětlit, že svět podle psů se velmi liší od našeho světa.

Když chceme zjistit, jak psi chápou svůj svět, uděláme nejlépe, když si představíme, jaké to je být psem a mít psí smysly. Samozřejmě že psi mají stejných pět smyslů jako lidé, ale neprožívají a nepoužívají je stejným způsobem. Já vím, že když po vás chci, abyste si představili, jaké je to být psem, tak toho chci opravdu hodně. Nejen že ani nemůžeme plně pochopit všechny informace,

kteří přináší úžasný psí nos a dychtivý jazyk, ale navíc je psi často strkají do míst, která jsou pro nás nepředstavitelná a naprosto odporná!

Takže v mezích toho, co bych nazval patřičné chování, se teď podíváme na „etologii smyslů“, abychom si mohli udělat stručnou představu o tom, jak psi vnímají svůj svět prostřednictvím pachů, zrakových vjemů, zvuků, chutí a dotyků. Psi samozřejmě, stejně jako jiní živočichové včetně lidí, často zpracovávají celý koktejl podnětů, které na ně dorážejí současně i postupně. Etologové tomu říkají kombinované signály a tyto signály obvykle obsahují více informací než signály v režimu jednoho smyslu.

Vznikající a proměnlivá kakofonie smyslových podnětů psům umožňuje shromáždit velké množství podrobných informací o tom, co se v danou chvíli děje. Možná jim dokonce prozradí i to, co se dělo v minulosti a co se pravděpodobně bude dít v budoucnosti. Tyto informace jsou pro ně nezbytné, aby se rozhodli, co udělají v dané situaci. Hlasové projevy psů (kterými se budu zabývat v 7. kapitole) nemají stejnou funkci jako lidská řeč, jejímž cílem je porozumět druhým, komunikovat a vyjadřovat své city. Psi tedy používají především svých pět smyslů a neverbální komunikaci.

Psí nos je umělecké dílo

Pachy jsou všude. My lidé je všechny ani nevnímáme – a často to ani nepotřebujeme nebo nechceme –, ale u psů je tomu jinak. Pro psy znamenají pachy všechno a odborníkem na vyhledávání pachů je právě jejich nos. Ve své knize *Being a Dog* nazývá dr. Alexandra Horowitzová psy „nosovými zvířaty“ – nebo „nosem s přívěskem zvaným tělo“ – a vědci o psech často hovoří jako o makrosmatických savcích, protože pachy mají pro jejich způsob života zásadní význam.¹ Já si říkám, že pes bez fungujícího nosu vlastně ani není pes. Psi mají navíc i takzvaný vomeronazální neboli Jacobsonův orgán, který funguje jako jakýsi druhý nos. Je součástí přídatného čichového systému psa a reaguje spíše na kapalné podněty než na těkavé výpary.²

Všichni víme, že psi s oblibou strkají nos všude, kam mohou, a často přitom nebo těsně potom frkají. Jejich supercitlivý nos je přímo legendární, a to natolik, že jejich přístup k životu by se dal shrnout jako „nejdřív čichej, až pak se ptej“. Není jasné, proč se psí nos vyvinul do takové citlivosti. Když se na to ptám vědců, tvrdí někteří, že to souvisí s tím, že jejich nos je tak blízko u země.

Jiní prostě řeknou, že je to důkazem toho, že evoluce provádí selekci na adaptaci, která je ve prospěch daného živočicha, a teď „je to takové, jaké to je“. Ať tak či tak, psi nos zřejmě nezahálí ani sekundu.

To je pro nás často nepříjemné, když psi očichávají místa a věci, které my považujeme za tabu. Při svých výletech do psích parků často slyším: „Nech toho, nestrkej tam nos.“ Nebo „Proboha, to je ale nechutné. Vytáhni mu ten nos ze zadku.“ Psi s oblibou očichávají genitálie, moč a výkaly a zjevně z nich získávají velmi vzrušující informace. Když jde o pachy, měli bychom proto nechat psy, aby byli sami sebou, a ne se snažit je přizpůsobovat lidským standardům pro to, co se patří a co ne. To znamená, že bychom je měli nechat, aby se navzájem dosytosti očichali, a postarat se o to, aby jejich procházky byly skutečně *jejich* a ne naše procházky, i když to pro nás může být frustrující a náročné. Jejich smyslové orgány se přece musí cvičit stejně jako jejich svaly, srdce a plíce.

Co psi cítí?

Už jsem vás seznámil s několika psy – například s prdelkáři Berniem a Beatricí, rozkrokáři Gusem a Gretou a s frňákem Sammym –, jejichž nosy neznají hranic. Tihle psi se nestydatě vrhají na intimní partie lidského těla nosem napřed a to vždycky vyvolá spoustu otázek o tom, co psi cítí a proč, jelikož je vidět, že si to bezpochyby užívají.

Pravda je taková, že sice víme, že psi získávají čichem nejrůznější důležité informace, ale není vždycky jasné, co je to přesně za informace. Je dobře známo, že psi samci sbírají pomocí pachů informace o ochotě fen k páření, a všichni psi zřejmě dokáží identifikovat podle pachu jiné psy. Také dovedou odlišit svůj vlastní pach od pachu jiných psů a možná umí zjistit, kde byli jiní psi, s kým dalším tam byli a jak se cítí. Když si uvědomíme, jak často lidé žasnou nebo se smějí nad tím, jak psi intenzivně vysávají různé podklady a neživé předměty nebo různé části těla jiných psů a lidí, je zvláštní, jak málo toho ve skutečnosti víme. V této oblasti by mohla určitě motivovat další formální výzkum právě amatérská věda.

Někteří lidé se dokonce zamýšlejí nad tím, jestli psi cítí nosem i čas. Je jisté, že psi mají určitý pojem o čase, protože většina psů ví, kdy je čas na večeri, a zdá se, že také dovedou předvídat, kdy se jejich majitel vrátí domů. Ale jak poznají čas nebo jak ho chápou, to nevíme. Alexandra Horowitzová uvádí, že psi zřejmě dokáží cítit pachy, které se vypařují, a díky tomu mohou sledovat

i čas (a možná právě proto tak dobře vycítí, když se jejich člověk vrací domů).³ Nevím, jestli je to pravda; možná to v určitých případech skutečně dokáží. Na základě mých pozorování i pozorování jiných lidí to vypadá, že psi poznají se značnou přesností nejen, kdo tu močil, ale i před jakou dobou. Nebylo to ovšem dosud dokázáno, takže k objasnění této zajímavé možnosti je zapotřebí další zkoumání.

Ať psi získávají nosem jakékoli informace, nikdy nepřestávají čenichat, a to možná ani ve spánku. Psi často očichávají své kamarády stejně horlivě jako méně známé a úplně cizí jedince, a to i když se s nimi naposled viděli před pouhými několika sekundami. Jessica Pierceová mi řekla, že její fena Bella vždycky očichává svoji psí spolubydlící Mayu, když se Maya vrátí od veterináře. Vzpomínám si, jak jsem se usmíval, když Jethro, pes, se kterým jsem sdílel domov, horlivě očichával Zeka, i když byl pryč sotva minutu. Zeke Jethrovi trpělivě dovolil, aby mu prošacoval nosem celé tělo, i když občas to vypadalo, jako by říkal: „Hele, jen jsem se byl venku vyčůrat a podívat se, co dělá náš kamarád Lolo.“ Psi zjevně nezpochybňují potřebu čenichat a já jsem si jistý, že vědí, co dělají. Možná je to něco podobného, jako když si lidé posílají esemesky jen pár sekund poté, co odešli z nějaké párty. Copak je ještě něco, co si neřekli? Třeba se jenom chtějí těm druhým připomenout.

Ať už psi získávají nosem jakékoli informace, dovedou se do pachů zabrat natolik, že mohou ztratit pojem o svém okolí i o tom, co dělají. Už mockrát jsem narazil na psa, který čenichal a frkal tak usilovně, že si, aspoň zdánlivě, vůbec nevšiml, že stojím těsně za ním. V době, kdy jsem psal tuhle kapitolu, jsem na cyklistické stezce v Boulderu potkal psa, kterého jeho nos zavedl přímo do potoka! Jednou když jsem šel po polní cestě poblíž svého domu v horách, tak jsem si všiml, že můj psí společník Jethro následuje svůj dobře vybavený nos přímo do kaktusového pole. Zavolal jsem na něj ve snaze zarazit ho, ale už bylo příliš pozdě. Rád bych řekl, že se z toho pichlavého setkání poučil, ale bohužel to není pravda. Hned příští den na stejném místě zamířil nosem do kaktusů znovu. Nemám tušení, co nebo koho tam Jethro větril, ale určitě to bylo veledůležité. Přitom žádný z jeho psích kamarádů, kteří s ním byli v tu chvíli venku, si těch pachů v kaktusech nevšiml.

Dovednosti psího nosu nás přivádějí k otázce, jak vlastně pachy cestují. Jak za chvíli uvidíte, je psí nos schopný rozlišit pachy tak vytříbeně, že nám lidem z toho zůstává rozum stát. Dokáže rozeznat i drobné rozdíly mezi pachy, které nám připadají všechny stejné. Jak víme, cvičení psi se používají k hledání

bomb, drog a zakázaných potravin – a to ne jakýchkoli potravin, ale třeba jen určitých druhů. Cvičení psi dokáží svým jemným čichem odhalovat u lidí různé nemoci a pomáhat lékařům při jejich diagnostice. Dovedou sledovat pachové stopy a nacházet pachy v nejrůznějších situacích, například na místě, kde se odehrál zločin, nebo při hledání ztracených osob, přičemž jsou schopni zjistit i směr, odkud určitý pach přichází a jestli je ředěný.

Psi slouží i jako ochránci přírody. Používají se ke sledování zvířat, aniž by bylo třeba dané zvíře chytit do pasti a dát mu obojek; pomáhají hledat vzácné druhy, vyhledávat výkaly za účelem zjištění, co zvířata žerou, a odhalovat přítomnost léčiv, těžkých kovů a jedů; a pomáhají při boji proti pytlákům a proti zakázanému obchodování se zvířaty, například při hledání slonů a nosorožců, kteří byli nemilosrdně zabiti kvůli slonovině nebo rohům. U psů, kteří pomáhají při ochraně přírody a vedou vzrušující a bohatý život po boku ochránců přírody a správců přírodních parků, je zajímavé, že mnozí z nich pocházejí z útulků. Psi, kteří sdíleli můj domov a pozemky v horách u Boulderu v Coloradu, mě dokázali velice spolehlivě upozornit, že se v blízkosti pohybují baribalové nebo pumy. Šel jsem za nimi až na místo, kde vyšiloval jejich nos, prohlédl jsem si výkaly, které našli, a když bylo jasné, že jsou v blízkosti baribalové nebo pumy, tak jsme hned mířili domů.⁴ Jeden z mých psů mě upozornil i na přítomnost rysa, kterého jsem sice nespatriil, ale věděl jsem, že je nablízku. Šikovný pes!

Díky cvičeným psům také víme leccos o tom, co dokáží psi zjistit čichem o lidech: umí rozlišit naše emoce a identifikovat určité nemoci a choroby. Často se dokonce stává, že nám nejdřív sami od sebe ukáží, že dovedou zjistit nějakou chorobu, a nás teprve potom napadne, že bychom je k tomu mohli cvičit. Zajímavé je, že ne všechny nemoci u lidí se zjišťují stejným způsobem.⁵

V roce 2016 vytvořil Mathew Reichertz, profesor na Nova Scotia College of Art & Design, umělecký exponát, který nazval *Psi park*; jde o sérii obrazů, které znázorňují pohled psa na to, jak různé pachy se pohybují v ovzduší. Profesor Reichertz vysvětloval: „Zkoumal jsem, jak se pachy pohybují nad nerovným terénem, jak funguje psí nos a jak se pes chová, když sleduje nějaký pach. Čím víc jsem se snažil pochopit psí čich, tím víc jsem si uvědomoval, že jejich čichové prožitky vytvářejí jakousi architekturu, kterou obývají a ve které se pohybují.“⁶

Mě také zajímalo, co se děje, když psi spí. Často jsem sledoval psy, kteří klimbali – nebo aspoň vypadali, že spí; jejich nos se přitom pomalu pohyboval ze strany na stranu a pak často následovalo zafrkání, jiný zvuk nebo pohyby očí. Dokonce jsem slyšel i hlasité frkání a skoro jsem čekal, že uvidím, jak nos začne

poletovat po místnosti, zatímco pes pokojně spal a možná se mu zdálo o chutném jídle, které předtím spořádal, nebo o příjemném dnu s psími kamarády.

Jak funguje psí nos?

Všichni máme docela dobrou představu o tom, co cítí člověk, takže teď se můžeme podívat, jak jsme na tom ve srovnání se psy.⁷ Čich je nejvyvinutějším smyslem psů. Čichová mozková kůra psa je asi čtyřicetkrát větší než u člověka a pachy se zabývá asi 35 procent psího mozku (zatímco u člověka je pachům věnováno pouhých 5 procent mozku). Psi jsou schopni používat každou nosní díрку zvlášť, což ještě více zlepšuje jejich čichové schopnosti. Vědci, kteří zkoumali proudění vzduchu v psích nosech, zjistili, že vdechují nosními dírkami a vydechují štěrbinami po stranách nosu. Díky tomu zůstávají pachy v nose. Psi také nevypudí všechny pachové molekuly jediným frknutím.⁸ Zatímco lidský nos dokáže rozlišit čtyři až deset tisíc různých pachů, jsou psi schopni rozlišit třicet až sto tisíc pachů, což znamená, že psí nos je asi stotisíckrát až milionkrát citlivější než náš.

Alexandra Horowitzová říká, že kdybychom roztáhli nosní epitel (výstelku nosu) psa, tak by pokryl celé jeho tělo, zatímco náš by nám pokryl jen mateřské znaménko na rameně.⁹ Psi provedou čichací úkon asi pětkrát za sekundu, a když mají možnost věnovat se čenichání nerušeně, tak jím stráví přibližně třetinu veškerého času. Když čichají, tak nevydechují, takže jsou schopni vyčenichat i velmi slabé pachy; dokáží pohybovat každou nosní dírkou zvlášť a nezávisle je používat; a jejich čich se ještě zlepší, pokud žerou méně bílkovin a více tuků.¹⁰

Když psi čichají příliš mnoho, může je postihnout takzvaná únava nosu, takže si říkám, jestli jejich čich není přetížený životem v našem prostředí. Jak ovlivňují u psů vnímání biologicky důležitých pachů třeba psí parfémů, šampónů a mýdla, a líbí se vůbec psům tato mýdla, nebo jsou určená spíš pro člověka? Je nezbytné pečlivě si všimnout toho, jak pes reaguje na tyto vůně vnucené člověkem.¹¹

Podle norského vědce a odborníka na psí nosy dr. Franka Rosella pomáhají psovi nosní dírky i s temperováním, filtrováním a zvlhčováním vdechovaného vzduchu na cestě do plic. Nosní dírky všech tvorů zajišťují jak dýchání, tak i čichání, ovšem nosní dírky psa jsou pozoruhodně dobře uspořádané a mnohem propracovanější než naše. Dr. Rosell píše:

Když pes dýchá nosem, prochází mu vzduch dýchací částí dlouhého čenichu a poté pokračuje přímo do plic. Když pes čichá, putuje vzduch postranní cestou

a vstupuje do takzvané čichové prohlubně. Čichová prohlubeň je pokrytá čichovým epitelem, který obsahuje geny pro čichové neboli olfaktorické receptory (což jsou vlastně jednotlivé proteiny produkované určitými geny) a olfaktorické receptory, které absorbují aromatické látky. Mikrosomatičtí savci, jako například lidé a primáti, mají jiné uspořádání, protože jim tato čichová prohlubeň chybí. Pes má pružné nosní dírky, které se při čichání roztahují a tento pohyb otevírá horní průchod, který posílá vzduch přímo do čichové prohlubně, která je dále vzadu. Je velmi pravděpodobné, že zvětšená čichová prohlubeň také zvětšuje proud vzduchu jak pro vdechování, tak pro vydechování. Vzduch je pomalu filtrován cestou skrz čichový aparát, než pokračuje do plic.¹²

Mezi různými plemeny existují rozdíly. Dr. Rosell uvádí, že „čichová sliznice se liší mezi jednotlivými plemeny, v rámci plemen a také podle věku. Největší plochu čichové sliznice má německý ovčák, u kterého má velikost od 96 cm² do 200 cm². Kokršpaněl má plochu čichové sliznice 67 cm² a štěně foxteriéra ji může mít třeba jen 11 cm². Čím větší je povrch čichové sliznice, tím větší má pes možnost vstřebávat slabé pachové signály.“¹³ Kromě měření plochy určili vědci i počet olfaktorických receptorů u různých plemen. Pro zajímavost, nejvíc olfaktorických receptorů mají bloodhoundi, u kterých dosahuje jejich počet téměř tři sta milionů! Bloodhoundi proto mají ze všech psů nejlepší nos, desetimilionkrát až stomilionkrát citlivější než náš. Němečtí ovčáci mají 220 milionů, foxteriér 147 milionů a jezevčík 125 milionů olfaktorických receptorů.

Nejlepší nos: Pes versus člověk

O kolik důležitější je nos pro psa než pro člověka? Vezměme si tahle srovnání:

- Rinencefalon (čichový mozek) u psa je téměř sedmkrát větší než u člověka.
- Psi mají čichovou sliznici, která měří 67–200 čtverečních centimetrů, zatímco čichová sliznice lidí je velká jen tři až deset čtverečních centimetrů.
- Psi mohou mít 125–300 milionů čichových buněk. Lidé mají pět milionů čichových buněk.
- Psi mají 100–150 čichových řasinek na každé čichové buňce. Lidé mají na každé čichové buňce jen šest až osm čichových řasinek.
- Psi jsou schopni cítit některé sloučeniny v koncentracích pouhé jedné biliontiny. U lidí je nejnížší zjištěná koncentrace jedna miliardtina.

Dr. Rosell píše:

Když pes vdechuje, nasává vzduch, který je v blízkosti nosní dírky, a on ví, do které dírky tento vzduch vstupuje. Nosní dírky psa jsou velmi propracované, není to jen pár obyčejných otvorů. Psi mají v každé nosní dírce křídlovitou klapku, která otevírá a uzavírá průchod proudy vzduchu skrz nos. Tato klapka určuje směr proudy vzduchu při vstupu do nosu a při výstupu z něj. Když pes vdechuje, je nad touto klapkou a vedle ní otvor. Když vydechuje, tento otvor se uzavře a vzduch vychází pod klapkou a vedle ní jiným otvorem, takže pes může zvětšit svou sbírku pachů. Vydechovaný teplý vzduch proudí zpátky, kromě pachu, který pes právě čenichá, a tak se tento pach s vydechovaným vzduchem nemísí. Jelikož je tento vzduch teplý, aromatické látky se zahřívají a snáze získají plynnou podobu, čímž se shromažďování pachů ještě posílí. Když pes udržuje nos těsně u země a rychle čichá, může vdechovat ze země těžší, netěkavé aromatické látky a nasávat je do nosu.¹⁴

Psí nos je vlastně umělecké dílo, vytříbená adaptace, evoluce v té nejdokonalejší podobě. A to všechno bez nějakého plánu nebo cíle. Když mi někdo řekne, že by si přáli mít psí nos, tak mu rychle doporučím, aby si dobře rozmyslel, co si přeje. Jsem moc rád, že o téhle pozoruhodné adaptaci vím, ale rozhodně bych nechtěl zažívat všechny ty pachy, které psi vtahují nosem, i když oni si je očividně vychutnávají.

Pohled na svět psíma očima

Psi mají velmi pronikavý a vysoce vyvinutý čich. Také mají bystrý pár očí, které jsou rovněž důležité pro kontakt s jejich sociálním světem. Určitě nejsem jediný, koho uzemnil pohledem pes, který se mu upřeně díval do očí a nechtěl uhnout. Psi nejsou jediní tvorové, kteří se dovedou dívat člověku do očí. Podobný upřený pohled už jsem v okolí svého domu v horách zažil u divokých kojetů, medvědů baribalů a pum.

John Bradshaw a Nicola Rooneyová uvádějí: „Psi jsou vizuálně všestranní a dokáží fungovat za nejrůznějších světelných podmínek prostředí. Mají dvojbarevné vidění; nedovedou rozlišovat mezi šedou a zelenou nebo mezi žlutou a oranžovou a červená se jim pravděpodobně jeví jako černá. Existuje jen málo

důkazů o nějaké roli barev ve zrakové komunikaci. Zrakové schopnosti psů se liší podle plemen. Tvrdí se, že nejlepší zrak ve srovnání s jinými plemeny mají chrti, ale nebylo to přesvědčivě dokázáno.¹⁵

Nablízko vidí lidé lépe než psi, kteří si při třídění blízkých podnětů pomáhají celým koktejlem pachů a zvuků. Psi jsou také citlivější na pohybující se než na nehybné podněty. To je evidentně důležité při čtení sociálních signálů, například vrtění ocasem (kterým se zabývám v 7. kapitole). Víme také, že psi dovedou rozlišovat živočišné druhy na základě obrazů hlav.

Lidé mi také často tvrdí, že jejich pes umí „číst“ jiné psy už z dálky a že dokáže spolehlivě na dálku zhodnotit, jestli je ten druhý pes přátelsky naladěný, jestli si chce hrát nebo spíš dává najevo, že se nechce kamarádit. Psi ovšem mají zrakovou ostrost asi 20/75, což znamená, že jestliže my vidíme něco na vzdálenost pětasedmdesáti stop, pes to vidí teprve na dvacet stop. Určitě by jim prospěly brýle!

Vždycky žasnu nad tím, jak psi na dálku rozpoznají jiného psa. C. Claiborne Rayová říká na základě studie, kterou uskutečnila Dominique Autier-Derianová se svými spolupracovníky: „Psi, jejichž velikosti se liší od drobného maltézáčka po obrovského bernardýna, a kteří mají nejrůznější rozdíly u srsti, čenichu, uší, ocasu a struktury kostí, někdy vypadají, jako by ani nebyli příslušníky jednoho druhu. Ale jiní psi je snadno rozpoznají, a to i pokud nemají k dispozici taková vodítka jako pach, pohyb a hlasové projevy.“¹⁶

Mnozí lidé uvádějí, že když se jejich pes poprvé setká s jinými psy, tak dává přednost příslušníkům svého plemene a že se k nim také jinak chová. Je důvodem pach, stejně jako při rozpoznávání příbuzných u některých hlodavců? Psi sice vědí, jaký pach mají oni sami, ale nemusí nutně vědět, jak sami vypadají – nebo to snad vědí? Výzkumy prováděné v 60. letech minulého století u ptáků naznačují, že možná zjistí, jakou mají barvu, z odrazu ve vodě.

Víme také, že psi nejsou barvoslepi, ale barevná škála, kterou jsou schopni vnímat, je ve srovnání s naší omezená. Psi zřejmě vidí v podobné barevné škále, jaká je typická pro barvoslepost na červenou-zelenou barvu u lidí. V noci vidí psi lépe než lidé, zatímco ve světle vidí pes pravděpodobně asi pětkrát tlumeněji než člověk.

Psí uši: jaké zvuky slyší psi

Psí uši mohou mít nejrůznější tvar a velikost: od dlouhých svěšených uší po krátké vztyčené. Ale ať je jejich tvar jakýkoli, slyší zvuky, které lidé vůbec nevnímají. Psí uši jsou hodně pohyblivé a dovedou provádět pohyby jako otočná věž u tanku, což jim umožňuje přesněji lokalizovat zvuk. V závislosti na plemenu a věku slyší psi ve frekvencích od čtyřiceti do šedesáti tisíc hertzů (jeden hertz se rovná jednomu cyklu za sekundu). Lidé slyší zvuky přibližně od dvanácti do dvaceti tisíc hertzů. Psí píšťalka produkuje zvuk, který je obvykle v rozsahu od dvaceti tří do padesáti čtyř tisíc hertzů.

Psi mají více než osmnáct svalů, které ovládají jejich pružný ušní boltec. Celkově vnímají přibližně dvojnásobné frekvence než člověk a často se uvádí, že jsou schopni detekovat a rozlišovat zvuky, které jsou přibližně čtyřikrát vzdálenější, než jaké dokáže rozlišit člověk. To znamená, že to, co člověk slyší na dvacet stop, slyší pes zhruba na osmdesát stop.¹⁷ Samozřejmě že uši psů jsou přizpůsobeny zvukům, které vydávají oni sami. John Bradshaw a Nicola Rooneyová uvádějí, že na základě výzkumů bylo zjištěno, že divoké šelmy psovitě vydávají dvanáct zvuků a psi vydávají deset z nich. O tom, kolik zvuků psi vydávají, ovšem vědci ještě stále diskutují, protože někteří shrnují více zvuků dohromady, zatímco jiní je rozlišují podrobněji.

Chuť, hmat a směsice pocitů

Tato kapitola se zabývá především nosem, ušima a očima psů, protože to jsou jejich nejdůležitější smysly, o nichž toho také nejvíc víme. Podstatně méně toho víme o jejich chuti a hmatu.

Co se týče chuti, zjistilo se, že chuť psa je mnohem méně citlivá než naše. Psi mají asi sedmáct set chuťových pohárků, zatímco my jich máme asi devět tisíc. Když si vezmete, co psi dokáží olíznout a schlamstnout, tak je to pro ně možná požehnaní.

Hmat a dotek je pro psy také důležitý, ale pro některé je důležitější než pro jiné. Některí psi se rádi nechají objímat a zdá se, že když hladíme úzkostlivého nebo nervózního psa, který má hlazení rád, má to na něj uklidňující účinky. Některým psům je ale objímání protivné. V takových případech je třeba to respektovat. Při blízkých setkáních se psi často také navzájem dotýkají a je

možné, že to může posílit nebo zeslabit předávané sdělení. Už jsem viděl psa, který pomalu došel ke stresovanému psovi, lehl si vedle něj a položil mu tlapku na hřbet, jako by chtěl říct: „Všechno je v pořádku“ nebo „Jsem tady, tak se uklidni“. Někdy si psi vzájemně upravují srst a často také spávají tak, že je jeden přitisknutý břichem druhému na záda. Celkově toho ale o dotecích u psů moc nevíme, kromě toho, že někteří psi je mají rádi a někteří ne.

Opravdovou výzvou pro budoucí výzkum psů je zjistit nejen to, jak fungují jednotlivé smysly, ale také jak společně vytvářejí kombinované signály, které psovi pomáhají chápat svět a orientovat se v něm. Například v jedné studii, kterou prováděl badatel Ludwig Huber, se zjistilo, že psi v zajetí jsou schopní integrovat informace ze zrakových a zvukových vjemů, a na jejich základě správně identifikují jiná psi plemena. Při této studii psi přiřazovali promítaný obraz psů různých velikostí k jejich typickým hlasovým projevům.¹⁸

Další výzkumy by nám měly pomoci přesněji zjistit, jaký význam mají pachy, zrakové vjemy a zvuky samy o sobě a jak působí společně, abychom tak získali propracovanější představu o tom, jak psi vnímají smysly svůj svět. Dnes zatím víme tohle: i když psi zpracovávají nejrůznější podněty, kterými jsou bombardováni ze všech stran, tak pokud mají přilepený nos k zemi nebo zapíchnutý do zadku jiného psa, tak jsou úplně pohlceni symfonií pachů.

KAPITOLA 3

Psi se prostě chtějí bavit

Jethro peláší k Zekovi, zarazí těsně před ním, přikrčí se na předních nohách, zavrtí ocasem, zašteká a pak proti němu udělá výpad, kousne ho do zátylku a rychle třese hlavou ze strany na stranu, přitočí se mu k zadku a naskočí na něj, seskočí, udělá rychlou hravou poklonu, šťouchne do něj bokem, vyskočí do výšky, kousne ho do zátylku a uteče. Zeke peláší za ním, skočí mu na záda, kousne ho do čenichu, potom do zátylku a rychle třese hlavou ze strany na stranu. Suki nechce zůstat stranou, rozběhne se za Jethrem a Zekem a teď už zápasí každý s každým. Na pár minut se zápasící klubko rozpadne, každý zamíří svou cestou, čenichají si a odpočívají. Pak Jethro pomalu dojde k Zekovi a šťouchne ho tlapkou mezi uši. Zeke vstane a skočí Jethrovi na záda, kousne ho a chytí ho kolem pasu. Oba se svalí na zem a přetlačují se tlamami. Pak se chvíli honí, převalí se a zase si hrají. Přidá se i Suki a všichni tři dovádějí, dokud nejsou úplně vyčerpaní. Když je po všem, vypadají všichni jako ti nejšťastnější tvorové na světě. A pak přijde Lolo a všechno začne znovu od začátku.

To je úryvek z mých terénních poznámek, které obsahují i tisíce jiných postřehů a záznamů toho, jak si psi hrají. Psi hru jsem zkoumal desítky let a nikdy mě nepřestane bavit přemýšlet o ní nebo sledovat, jak si psi hrají a dovádějí. Psi se prostě chtějí bavit. A proč ne?

Často chodím do psích parků i sám a jen se procházím a dívám se, jak si psi hrají. Když slyším, jak někdo řekne svému psovi, aby se šel bavit a aby si podle libosti čichal – aby byl prostě psem –, tak mě to zahřeje u srdce. Tohle totiž pro

psa znamená, že dostal Svobodu s velkým S: může si čenichat, běhat, dovádět, čůrat a hrát si bez neustálého okřikování, přivolávání nebo korigování. Psi samozřejmě nikdy nejsou úplně svobodní, ani v psích parcích, ale rozhodně potřebují svůj vlastní „psí čas“, který se neměří lidskými hodinami.

Také se usmívám pod vousy, když slyším, jak někdo upozorňuje psa, že mu běží čas, jako by pes měl vlastní stopky nebo mobilní telefon nebo nějaké vnitřní hodiny. Lidé řeknou: „Máš ještě pět minut, tak se honem vyčůrej nebo si běž hrát s kamarády. Pak musíme jít.“ Nebo volají psa několikrát po sobě a pak mu podrážděně vyčítají: „Jak to, že ti to tak dlouho trvalo? Volám tě už deset minut. Teď musíme jít.“ Často mě napadá, jestli si psi řeknou třeba: „Teda, jak dlouho trvá deset minut? A jak dlouho trvá teď?“ I pokud psi opravdu dokáží „cítit čas“ na základě slábnutí pachů, takže umí zjistit, před jakou dobou se něco stalo, tak určitě nerozpoznají čas podle lidských měřítek. Hra je aktivita, kterou psi milují téměř nade všechno, takže při ní čas utíká strašně rychle. Mnozí psi prostě nikdy nemají na hru dost času.

Kromě svobody vyžaduje hra dvě další důležité ingredience: zábavu a kamarády. Hra sama o sobě nabízí velký prostor pro výzkum, protože vrhá světlo na spoustu věcí, které se odehrávají v hlavě a srdci psa. Znam například dvě fenky – Sadii, malou chlupatou kříženku, která v sobě nese spousty nejrůznějších genů, a Roxy, štíhlou kříženku boxerů –, které jsou očividně ty nejlepší kamarádky. Když Sadie přijde do psího parku, začne hned čenichat a čůrat, se zvednutou hlavou a nosem zjišťovat, kdo je tam, a pak se s železnou pravidelností vrátí ke vchodu a čeká na Roxy, která se, pokud do psího parku přišla jako první, okamžitě přirítí, minimálně v 95 případech ze sta (aspoň podle toho, co říkají jejich lidé). Pak si Roxy a Sadie začnou hrát, jako by byly jedinými psy na světě.

Když však Roxy v parku není, tak se stane zajímavá věc. Sadie nejdřív asi dvacet sekund chodí podél plotu a rozhlíží se po Roxy, ale když zjistí, že tam Roxy není, tak se rozběhne hrát si s jinými psy.

Jak Sadie tak rychle pozná, že tam Roxy není? To netuším, ale když Sadie vzdá čekání a jde dovádět s jinými psy, tak má v 99 procentech případů pravdu; Roxy tam skutečně není. Dá se s jistotou říct, že Sadie a Roxy jsou kamarádky a že si nejradši hrají společně? Ano, dá, a jejich lidé se na tom také shodují. Má Sadie díky svým smyslům a možná dokonce i smyslu pro čas nějaký tajemný fígl, jak zjistit, jestli Roxy je nebo není v parku? Určitě. A pokud tam Roxy není, nechá Sadie přijít nazmar svou svobodu v psím parku? To nikdy. Udělal by to snad někdy nějaký pes?

Canis ludens: hra je univerzální

Psi si někdy hrají jen pro hru samotnou, prostě pro zábavu, třeba když zběsile běhají za míčkem, jako by v tu chvíli neexistoval nikdo a nic jiného kromě nich. Když vidí při hře jiné psy, často se bez dlouhého rozmýšlení přidají. Hra je sociálně nakažlivá a může se šířit s rychlostí epidemie. Když se dívám na hrající si psy, tak často zatoužím se k nim přidat, ale neudělám to, protože vím, že bych možná nebyl vítán. Často vídám, jak se nějaký pes chce přidat k hrající si skupince, a tak běhá kolem a štěká, dokud se ostatní neunaví nebo ho nevezmou mezi sebe. Hra je rozhodně zábavná, ale také to může být velmi vážná záležitost.

Není divu, že často dostávám k psí hře spoustu otázek: co to je, jak to psi dělají a proč. Lidé chtějí vědět, jak to, že si psi hrají dál, i když hra začne být příliš bouřlivá, jestli psi nemohou hru přehnat a jestli hrají fér. Mezi návštěvníky psích parků se také vyskytují nejrůznější názory na psí hru. Často slyším výroky jako: „Jestli si budou takhle hrát dál, tak o toho bude rvačka.“ „On na ni naskakuje, protože se s ní ve skutečnosti chce spářit, ne si s ní hrát.“ A: „Teď si nehrají, protože on se stydí za to, že ho předtím při hře kousl.“

Tahle kapitola odpoví na tyto i mnohé další otázky ke hře. Když se důkladně podíváme na to, co psi dělají, když si hrají, tak se můžeme hodně dozvědět například o jejich smyslu pro empatii, spolupráci, spravedlnost, férovost a morálku. Charles Darwin napsal ve své knize *The Descent of Man* (česky vyšlo pod názvem *O původu člověka*): „Štěstí nejlépe dávají najevo mláďata zvířat, jako například štěňata, koťata, jehňata atd., když spolu dovádějí jako naše děti.“¹ Ve stejné knize Darwin také napsal: „Je pozoruhodné, že čím více si přírodovědec všimá zvyklostí určitého živočicha, tím více je přičítá rozumu a méně vrozeným instinktům.“²

Sociální hra není něco náhodného nebo automatického. Touha hrát si je zřejmě psí povaze vlastní, jako by to byl nějaký biologický pud. Často si říkám, že vědecký název psů by se měl změnit z *Canis lupus familiaris* na *Canis ludens*. Latinský výraz *ludens* označuje sport a hry, a těm se psi dovedou věnovat doslova do úplného vyčerpání. A když si pak na pár sekund odpočinou, tak vstanou a klidně pokračují.

Hraje si i mnoho jiných živočichů. Dokonce i potkani, kteří se smějí, když je někdo lechtá.³ Lechtání je uklidňuje! Hra uvolňuje v mozku neurochemikálie jako dopamin (a možná i serotonin a norepinefrin), které vyvolávají touhu po

hře a také ji pomáhají regulovat. Potkani vylučují zvýšené množství dopaminu, když se těší na příležitost ke hře, a užívají si, když je někdo při hře lechtá.

Psi si často hrají tak zaujatě, že se lidé někdy pozastavují nad tím, jak je možné, že si neustále uvědomují, že se jedná o hru, když tak pobíhají, koulejí se, perou, koušou a rychle peláší dál. Jak to, že si kamarádi při hře neublíží? Je to skoro neuvěřitelné, když je tak člověk sleduje při hře, ale oni obvykle znají hranice svého vlastního těla – neboli vědí, kde je jejich tělo ve vztahu k ostatním kamarádům, k ruchu v psím parku a k různým předmětům. I když se to nezdá, tak psi si své tělo uvědomují – psycholožka Christine Caldwellová z Naropa University tomu říká, že jsou „bodyful“, neboli „dbalí svého těla“.⁴

Při podrobné analýze filmů bylo zjištěno, že když si psi hrají, probíhá mezi nimi nepřetržitě domlouvání a oni dokáží číst záměry a požadavky druhých. Díky tomu se hra udržuje v rovnováze, i když jde do tuhého. Jednou, když jsme natáčeli reportáž o hře u psů, připevnil jeden člen filmového štábu svému psovi na hlavu a na krk GoPro kamery. Když jsem pak viděl ty filmy z psí perspektivy, tak mě to úplně ohromilo. Už se chystá celý projekt s využitím těchto kamer.

Hrají si psi i sami?

Tato kapitola se soustředí především na sociální hru, ale je důležité si uvědomit, že psi si někdy hrají i úplně sami. Hra jim přináší potěšení a nepotřebují k ní sociální kontext. Kdokoli, kdo žije se psem, ví, že si někdy hraje pro hru samotnou, jen tak pro radost.

Jedna z mých oblíbených historek o samostatné hře se týká jednoho báječného psa, který měl výstižné jméno Darwin, alias „pes fontánový“. Podle své člověčí společnice Sarah Bexellové je Darwin „kříženec australského ovčáka a louisianského leopardího psa, nabitý energií a zatraceně chytrý a pro člověka, který mu nabídne pamlskek nejvyšší hodnoty, je ochotný pracovat 24/7/365“.⁵ S tím souhlasím! Darwina už jsem viděl v akci nesčetněkrát. Sarah mi napsala:

Darwina fascinují různé věci, ale vedle krmení a veverek je jeho nejsilnějším motivátorem voda. Je známý tím, že když se rozhodne jít si zaplavat, odmítá vylézt z vody; po dvou hodinách si musím obout koupací boty a vlézt do vody za ním, abych ho vytáhla. Ještě silnější než tato závislost je jeho vášnivá touha pít vodu, která je v pohybu. To vyšlo poprvé najevo u impozantní fontány v centru města Ft. Collins v Coloradu, kde bavil kolemjdoucí svým chňapáním po proudech vody, a když se mu podařilo ji chytit, tak ji chlemtal, až se zalykal. Takhle jeho chlemt-

tací vášeň se projevuje každý den, když je čas na sprchování; slovo „sprcha“ se v jeho přítomnosti vůbec nesmí vyslovit. Při sebemenším náznaku, že se chystá sprchování (třeba když se do koupelny nese čisté oblečení), skočí Darwin do vany a už v dychtivém očekávání strká čumák pod sprchovou hlavici. Když se člověk rozhodne, že před sprchováním ještě vyřídí pár jiných věcí, Darwin často zmizí. Kde je Darwin? Přikrčený ve vaně za sprchovacím závěsem, kde dychtivě čeká na svou sprchu. Stejně tak miluje i pobyt na zahradě – ach bože, ta úžasná hadice!!!!

Darwin je hrdým zástupcem druhu *Canis ludens* v celé jeho kráse. Při pohledu na něj se často neubráním smíchu a vždycky si říkám, že studovat jeho posedlost vodou podrobněji by vydalo na báječný projekt. Různé typy hry umožňují skvělý pohled do mysli, emocí a srdcí psů i jiných živočichů.

Někteří psi se rádi honí za vlastním ocasem, hrají si s různými předměty a bezhlavě pobíhají sem a tam, jako by měli záchvat nebo tanec svatého Víta. A tímhle „šílením“ se baví úplně sami. Na fotografii Chuly, jednoho ze psů dr. Carla Safiny je vidět, že se takhle fenka očividně baví, když bezhlavě pobíhá po pláži v Amagansettu na Long Islandu. Chulina radost je doslova cítit. Dr. Safina, autor knihy *Beyond Words: What Animals Think and Feel*, mi poslal několik fotografií, na kterých si hrají jeho psi Chula a Jude, a napsal: „Doufám, že si jejich radost (a Chulin jazyk) užiješ stejně jako my.“⁶

Pes Chula dr. Carla Safiny radostně pobíhá po pláži v Amagansettu na Long Islandu. (Laskavě poskytl Carl Safina)

Hrají si všichni psi?

„Chci si hrát, hrát a ještě trochu hrát.“ Tohle přání jsem slyšel a viděl u všech psů, se kterými jsem sdílel domov, i ve velké většině psích parků a prostor, kde mohou psi volně pobíhat. Někteří psi jsou nadšenější než jiní, a najdou se i psi, kteří jsou spíš „člověčí“ než „psí“. Musím přiznat, že mě úplně šokovalo, když jsem se dozvěděl, že jeden etolog prohlásil, že psi a jiná zvířata si nehrají. Pokud já vím, tak byl ale jediný, kdo tohle tvrdí, takže jsem jeho tvrzení s klidem zamítl.

Stejně tak mi kdysi na začátku mé kariéry někteří lidé, včetně vědců, říkali, že zkoumat herní chování je ztráta času. Někteří lidé tvrdili, že „opravdoví etologové“ psy nezkoumají, protože jsou to artefakty – pouhé „výtvořky člověka“ – a že jejich zkoumání nepřispěje k poznávání chování divokých zvířat. Někteří ještě dodávali, že zkoumat hru je nesmysl a že se o téhle aktivitě stejně nikdy moc nedozvíme, protože je to takový odpadkový koš, do kterého lidé házejí všechny údaje, se kterými nevědí, co si počít. V té době vlastně zkoumali psy jen veterináři a lidé, kteří se zajímali o praktické využití údajů o chování. Od té doby ale byly historické chyby přehodnoceny a právem odmítnuty. Dnes je uznáváno, že hra může být pro etologii velmi zajímavá, a například já zkoumám sociální hru u psů a jejich divokých příbuzných už přes čtyři desítky let, vlastně po celou svoji kariéru. V dnešní době se už i mnoho dalších vědců vážně zabývá různými aspekty hry u psů a ptají se, proč hra vznikla, proč je adaptivní, co ji vyvolává, jak se vyvíjí a co zvířata cítí, když si hrají.

Hra je dobrovolná aktivita, a pokud si pes hrát nechce, tak se klidně může držet stranou. V průběhu hry mohou psi přestat, kdykoli se jim zachce, a jiní často zřejmě poznají, kdy už toho má druhý pes dost. Možná by se dalo říct, že si hrají všichni psi, ale nehrají si pořád. Podle mých zkušeností tvoří jedinou výjimku z tohoto pravidla psi, kteří v raném mládí utrpěli nějaké neobyčejné trauma. Velká většina psů, které znám a které jsem pozoroval, si hrají velmi rádi, ale někteří psi, kteří byli v mládí týráni, jako by ani nevěděli, jak si hrát, a to i když později sdílejí domov s milujícími lidmi. To je velmi smutné. Jak říká Jessica Pierceová, byli v mládí okradeni o svůj hravý život v důsledku týrání a někteří se z toho nikdy nevzpamatují natolik, aby se při hře s jinými psy nebo s lidmi cítili dobře. Navíc jsou někteří psi nesmírně vybíraví co se týče kamarádů, se kterými by byli ochotní si hrát. Žil jsem se dvěma psy, kteří si strašně rádi hráli, ale ne vždycky a ne s jakýmkoli psem.

Ari, neúnavný hráč frisbee. (Laskavě poskytl(a) Katie Simmonsová)

Už jsem se setkal i s některými pouličními a zdivočelými psy, kteří si také nebyli úplně jistí, jak si hrát. Jako by byli plně soustředění jen na to, aby přežili do příštího zrádla. Ale normou je to, že psi si většinou hrají velmi rádi, ať sami nebo s druhými. A samozřejmě všichni známe psy, kteří rádi hrají frisbee.

Mají psi kamarády?

Jestliže existuje něco, co mnozí psi dělají a dělají to rádi, tak je to hra s kamarády, a slovo kamarádi nebo přátelé v dnešní době používá čím dál více vědců, stejně jako slovo radost. Musím říct, že když někteří vědci diskutují o tom, jestli psi a jiná zvířata navazují přátelství nebo cítí radost, tak mi to připadá jako absurdní ztráta času. Samozřejmě že navazují přátelství a že cítí radost, a podrobný srovnávací výzkum to potvrzuje i u jiných živočišných druhů. Už spousta lidí, včetně několika cvičitelů psů, mi řekla, že takovéhle diskuse je odrazují od vědy. Každý, kdo zná nějakého psa, ví, že psi mají kamarády.

Jednou jsem se ptal jedné paní, proč chodí do psího parku každý den, a ona řekla: „Chodím sem každičký den, bez ohledu na to, kolik mám práce, a bez ohledu na počasí, aby si Lolita a Rondo mohli užít s kamarády. Já jim nemůžu dát to, co potřebují, tak je aspoň pravidelně беру sem.“ Jak ukazuje i příběh Roxy a Sadie, dávají někteří psi při hře přednost určitým partnerům. Nespočítám, kolikrát už jsem viděl, jak psi hledali určitého jedince, se kterými by si pohráli, i když bylo všude kolem plno jiných. Vždycky mě rozesměje, když vidím, jak nějaký pes hledá svého oblíbeného partnera do hry a nevšímá si výzev ke hře od jiných psů, protože on se rozhlíží jen po svém kamarádovi.

Podle mého názoru, když se lidé zcela vážně ptají, jestli psi mohou cítit radost nebo mít kamarády, tak to vypovídá spíš o lidech, kteří kladou tuhle otázku. Ignorují totiž to, co je v jakémkoli psím parku naprosto zřejmé. V souvislosti s tím je zajímavé zamyslet se nad tím, proč se psi a jiná zvířata vlastně vyvinuli v tvory, kteří si cení radosti a přátelství. Toto téma není ani bezvýznamné, ani nevědecké. Časopis *Current Biology* dokonce věnoval v jednom svém čísle celý oddíl diskusím o biologii radosti a mnohá pojednání od renomovaných vědců se tam zaměřila na herní chování u různých zvířat.⁷ Když jde o radost a přátelství u nejrůznějších jiných živočichů než člověka, zjistíme, že řady skeptiků čím dál víc řídnou. Já doufám, že tato oblast bude i nadále předmětem vědeckého zkoumání, protože je zásadní pro pochopení psů a pro zjištění, jak jim poskytnout co nejlepší život.

Může se stát, že by si psi hráli příliš?

Už párkrát se mě lidé ptali, jestli se může stát, že by to psi s hraním přehnali. Běžná stručná odpověď zní „vlastně ne“, i když je docela dobře možné, že se psi mohou nechat hrou natolik unést, že si nevšimnou, že už jsou unavení nebo dehydrovaní. Někdy by měli věnovat větší pozornost tomu, co dělají a co jiného se děje kolem nich. Měl jsem to štěstí, že jsem si o tomto tématu mohl promluvit s dr. June Gruberovou, odbornicí na stinnou stránku „příliš velkého pocitu štěstí“ u lidí. Výsledkem našich debat bylo pojednání zvané „Srovnávací mezidruhový přístup k nadměrným pozitivním emocím“.⁸

Zatímco psi se většinou nemusí obávat predátorů nebo nebezpečí, že by je někdo sežral, kdyby byli příliš zabraní do hry nebo unavení, zjistili terénní pozorovatelé svišťů, kteří žijí v pákistánském národním parku Khunjerab, že svišťové se mohou během hry častěji stát obětí predátorů. Také jižní lachtani se častěji stávají obětí lvounů, když si hrají v moři, protože při hře jsou méně bdě-

lí. Já jsem dvakrát viděl Rockyho, středně velkého křížence, jak se natolik zabral do hry, že skončil mezi úplně neznámými psy, kteří mu dali jasně najevo, že si nechtějí hrát tak divoce jako on. Fascinovalo mě, že Rocky jasně pochopil, co mu ostatní psi sdělují, a stačilo mu jedno nebo dvě mírná upomenutí, včetně téměř neslyšného krátkého zavrčení, aby se Rocky přizpůsobil, a za chvíli už si všichni hráli způsobem, který vyhovoval každému. A hráli si, ještě když jsem deset minut nato odcházel z psího parku. Výzkumy svědčí o tom, že psi dokáží zavrčením vyjádřit, co chtějí říct.⁹

Na základě těchto zjištění se nabízí otázka: Jak se hra během evoluce vyvinula do této konkrétní podoby, takže všichni psi zřejmě intuitivně vědí, co funguje a co nefunguje a jak si s úspěchem hrát? Řečeno slovy evoluce, udržování hry v určitých mezích spadá pod ten typ selekce, které se říká stabilizující. Stabilizující selekce je v zásadě „druh přirozeného výběru, při kterém klesá genetická rozmanitost populace a populační průměr se ustavuje na konkrétní hodnotě daného znaku“.¹⁰ Stabilizace působí proti extrémům u různých znaků (jako je například míra aktivity, velikost a barva). Takže selekce působí proti nadměrné nebo příliš malé míře hry, stejně jako by působila proti tomu, aby byl nějaký jedinec příliš neprůbojný nebo příliš agresivní, příliš velký nebo příliš malý, nebo aby měl příliš jasné nebo příliš mdlé zbarvení.¹¹

Když sleduji psy v psím parku, jsem moc rád, když vznikají tyhle hovory, protože jejich výsledkem je neformální výuka o obecných zásadách evoluční biologie, psychologie a o různých druzích sociálního chování. Tato výuka prospívá i psům, protože lidé mi pak říkají, že čím víc toho vědí o základech etologie a evoluce – proč a jak psi dělají to, co dělají –, tím víc rozumí psům obecně.

Sociální hra u psů

Zbytek této kapitoly je věnován sociální hře u psů. Především si povíme, co je sociální hra a proč ji psi provozují. Pak si uděláme analýzu herního prostředí, chcete-li, a zaměříme se na to, jak pes dá najevo jinému psovi: „Chci si s tebou hrát,“ a jak se v průběhu hry pečlivě domlouvají, aby byla hra neustále férová. Jak uvidíme, hra se jen zřídka vyvíjí ve vážnou agresi, i když na první pohled by se mohlo zdát, že se to stává často. Většina psů si uvědomuje, že když ze hry zmizí férovost, tak brzy zmizí i hra. Dá se vypořádat velmi zajímavý scénář, obzvlášť u velkých skupin psů, kde je snižená možnost čtení

sociálních signálů, protože jich je prostě příliš mnoho najednou. Když mají psi při hře potíže s čtením nebo výkladem chování toho druhého, může docházet k chybám. Budu se zabývat i tím, jak se liší hra mezi známými a neznámými psy, a předložím k tomu nové poznatky. Hodně lidí možná překvapí, že touto otázkou se ještě nezabývala žádná formální studie.

Dovolte mi říct hned na začátku, že se soustředím na obecné principy hry, ale samozřejmě existuje spousta výjimek z „pravidel“. Ale právě proto je zkoumání hry tak zábavné a náročné. Pokud je váš pes jiný nebo pokud na něj nesedí nic z toho, co tu čtete, považujte to za výzvu k tomu, abyste zjistili, proč tomu tak je. Mnozí psi projevují při hře ty sklony, které zde popisuji, ale nedělají to zdaleka všichni a nedělá to každý pes celou dobu. Vždycky buďte připraveni doladit to, co víte, aby to odpovídalo osobnosti a biografii konkrétního psa.

Co je hra?

Pokud chceme odpovědět na otázku „Co je hra?“, musíme se samozřejmě podívat zblízka na to, jak se psi a jiní živočichové chovají, když si hrají. Takže když zkoumáte hru, spusťte se ke svému psovi do prachu na všechny čtyři, hrajte si s ním a sledujte ho mezi ostatními psy. Můžete se toho o něm hodně dovědět, třeba co považuje za hru, s kým si rád hraje a koho si ke hře nevybírání. Je to velmi snadné a vy si rozšíříte znalosti o tom, co váš pes chce a potřebuje a s kým rád pobývá a dovádí.

Obecně řečeno ovšem tato zdánlivě jednoduchá otázka „Co je hra?“ trápí vědce už řadu let. Následující definice sociální hry je výsledkem výzkumu, který jsem prováděl s behaviorálním ekologem Johnem Byersem. John zkoumal hru u divokých prasat pekari a já u různých šelem psovitých včetně domácích psů, vlků, kojotů, šakalů a lišek. My (i jiní vědci) jsme u těchto různých savců odhalili mnoho společných rysů. Toto je definice, ke které jsme dospěli: Sociální hra je aktivita směřující k jinému jednotlivci, při níž jsou používány úkony z jiných situací v upravených formách a pozmeněných sledech. Některé úkony také neprobíhají stejně dlouho jako v situacích, kdy si zvířata nehrají.

Možná jste si všimli, naše definice se soustředí na to, co zvířata dělají, když si hrají, neboli na strukturu hry. Ve své knize *The Genesis of Play* charakterizoval psycholog z University of Tennessee Gordon Burghardt herní aktivity jako aktivity, které mají pět kritérií: hra je dobrovolná, příjemná, samoodměňující, strukturálně nebo časově odlišná od souvisejících systémů vážného chování a iniciovaná v bezpečných situacích.¹²

Vlevo nahoře: Dva psi, Molly (vlevo) a Charlotte se přetahují. Tato hra trvala přes pět minut a byla střídavě sociální a individuální. Vpravo nahoře: Tři psi (zleva doprava), Yekeela, Charlotte a Molly při hře, během níž rychle měnily polohy a používaly nejrůznější úkony včetně poklon, kousání provázeného třesením hlavy a narážením těla na tělo. Vlevo dole: Ruby (vlevo) před Sconem, kterého vyzývá ke hře hravou poklonou. Vpravo dole: Scone (vpravo) naskakuje na Ruby.

To všechno dohromady znamená, že když si zvířata hrají, tak používají nebo napodobují úkony, které obvykle provádějí při jiných činnostech, například při predaci (lovu), reprodukci (páření) a agresi. Opravdové hrozby a projevy submisivity se při hře vyskytují jen vzácně nebo vůbec. Při hře bývají

Psi dr. Carla Safiny, Chula (vpravo) a Jude si hrají ve vodě v Amagansettu na Long Islandu. (Laskavě poskytl Carl Safina)

Psi dr. Carla Safiny, Chula (vlevo) a Jude si hrají na pláži v Amagansettu na Long Islandu. Kdybyste nevěděli, že si hrají, tak byste si mohli myslet, že se perou. Používání úkonů z jiných situací je jednou z charakteristických vlastností sociální hry u psů i jiných zvířat. (Laskavě poskytl Carl Safina)

pozorovány i vzorce chování, které zvířata jinak používají na ochranu proti predátorům. To dělají obzvláště zvířata, která bývají kořistí predátorů, například kopytnatci (jeleni, losi, gazely), kteří při hře pobíhají v nepředvídatelných klikatých vzorcích. Když si zvířata hrají, mohou mít tyto úkony změněnou formu a intenzitu a mohou se kombinovat do nejrůznějších nepředvídatelných sekvencí. Například u tchořů, kojotů a amerických medvědů baribalů dochází při hravém zápasení k inhibici omezení kousání ve srovnání s kousáním při opravdových bojích. U medvědů je omezeno i používání drápů. Navíc medvědi při hře obvykle nevydávají žádné zvuky a zuby a drápy zaměřují na více částí těla druhého jedince než při agresivním chování. Herní sekvence také mohou být pestřejší a méně předvídatelné.

Já vždycky hru nazývám kaleidoskopem, pytle plným nejrůznějších úkonů vypůjčených z jiných situací; pečlivou analýzou bylo zjištěno, že tomu tak opravdu je. Ve své knize *Religious Affects: Animality, Evolution, and Power* nazývá Donovan Schaefer, který se zabývá výzkumem vědy a víry, hru „afektivní směsicí“.¹³ A skutečně, právě pestrost herních sekvencí ve srovnání se sekvencemi chování v jiných situacích může být jednou z charakteristických známek toho, že se jedná o hru a nikoli o skutečné páření nebo rvačku. Solidní vědecký výzkum podporuje tvrzení, že hra je kaleidoskopem frenetické lehkovážnosti.

Když si psi hrají, vypadají, jako by se zbláznili, horečně spolu zápasí, štouchnají do sebe čenichy, koušou se, honí a převalují. Namátkově a nepředvídatelně používají úkony z jiných situací. Herní sekvence nejsou přesným odrazem sekvencí chování, které vidáme při páření, skutečném boji a predaci. Odborník na hru Robert Fagen, autor klasické knihy *Animal Play Behavior* provedl před lety analýzu dat, která jsme s mými studenty nashromáždili k sekvencím hry a agresivity u mladých psů, kojotů a vlků, a prokázal, že herní sekvence jsou podstatně pestřejší než sekvence, které jsme zaznamenali při agresivních střetnutích.

Herní sekvence jsou variabilnější a méně předvídatelné než sekvence úkonů v jiných situacích, protože jedinci směšují úkony z mnoha různých situací. Při hře mají psi k dispozici více úkonů, a proto je i během jediné herní sekvence obtížnější předvídat, jaký úkon bude následovat. Naopak během skutečného agresivního chování nebo páření jsou sekvence úkonů strukturovanější a předvídatelnější. Tyto úkony totiž mají konkrétní cíle. Pes, který se chová agresivně, obvykle provádí eskalující sled určitých úkonů, nejprve vyhrožuje, pak pronásleduje, udělá výpad, zaútočí, kousne a potom zápasí a zápas trvá, dokud se jeden jedinec nepodrobí druhému. Když si psi, kojoti nebo vlci hrají, je sled jejich

Marc Bekoff

Důvěrná zpráva o psech

Proč psi dělají to, co dělají

Z anglického originálu *Canine Confidential*, vydaného nakladatelstvím

The University of Chicago Press, přeložila Jana Dušková

Fotografie R. J. Sangosti (Getty Images), alan schoolar, Carl Safina,

Katie Simmonsová, Lenny Frielingová

Redakce Jan Řehoř

Grafická úprava Anna Gutová

Sazba Matěj Barták

Vydal Pavel Jeřábek – Nakladatelství PLOT, Bělohorská 2, 169 00 Praha 6,

www.plotknihy.cz, jako svou 361. publikaci

Tisk Těšínské papírny, s.r.o., 2019

Vydání první, Praha 2019

ISBN 978-80-7428-361-1